

1906 сӑлхи кӑрлачӑн 21-мӑшӑнче тухма тӑтӑнӑ 1918 сӑлхи нарӑс уйӑхӑнчен тӑрлӑ ятпа тухнӑ 1991 сӑлхи сурлан 30-мӑшӑнче "ХЫПАР" ятпа тепӑр хут тухма пусланӑ

СССР Аслӑ Канашӑн Президиумӑн 1988 сӑлхи пуш март уйӑхӑн 11-мӑшӑнче "Коммунизм ялавӑ" (халӑ "Хыпар") хаҫача "ХИССЕП ПАЛЛИ" орденна наградланӑ

ХЫПАР

"ХЫПАР" никӑслевҫи Н.В.Никольский (1878-1961)

207/26613/ №

Кӑҫнерни кун, 2014, юпа (октябрь),

16

Хаҫӑ ирӑклӑ

WWW.hypar.ru

Саламлатпӑр

Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн 2014 сӑлхи юпа уйӑхӑн 14-мӑшӑнче кӑларнӑ 136-мӑш указеҫпе килӑшӑллӑн физкультурӑпа спорта аталантарас енӑне тунӑ тава тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн тата нумай сӑл тӑрӑ кӑмӑлла ӑҫленӑшӑн Чӑваш Республикӑн физкультурӑпа спорт министрне Сергей Владимирович Мельников «Чӑваш Республикӑн Умӑнчи Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» орденна наградланӑ.

Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн 2014 сӑлхи юпа уйӑхӑн 14-мӑшӑнче кӑларнӑ 136-мӑш указеҫпе килӑшӑллӑн Чӑваш Республикӑн социаллӑ пурнӑҫпа экономикине аталантарас енӑне тунӑ пархатарлӑ ӑҫемӑшӑн Шупашкар хула администрацийӑн пуҫлӑхӑн социаллӑ ыйтусемпе ӑҫлекен сӑмне Алла Леонидовна Салаева «Чӑваш Республикӑн Умӑнчи Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» орденна наградланӑ.

Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн 2014 сӑлхи юпа уйӑхӑн 14-мӑшӑнче кӑларнӑ 137-мӑш указеҫпе килӑшӑллӑн ӑҫри ситӑнӑсемӑшӑн тата нумай сӑл тӑрӑ кӑмӑлла ӑҫленӑшӑн Чӑваш Республикӑн ачасене хушма пӑлӑ паракан «Ачасемпе ҫамраҫсен Олимп резервӑсен ятарлӑ 3-мӑш школ» автономни учреждениӑн директорне Борис Николаевич Атанова, Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн прессекретарӑне Михаил Юрьевич Ванькиев, Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн Административийӑн ертӑҫин пӑрремӑш сӑмне – Шалти политика управлениӑн пуҫлӑхӑне Юрий Егорович Васильев, Чӑваш Республикӑн Пуҫлӑхӑн Административийӑн ертӑҫин сӑмне – Ӕҫсен управлениӑн пуҫлӑхӑне Сергей Юрьевич Вязовский, Чӑваш Республикӑн «Спорт аэробикани федераций» общество организациийӑн президентне Оксана Сергеевна Дьячук, тулли мар яваплӑ «СЮОР» общество директорне Владимир Федорович Ермолаев, Чӑваш Республикӑн тӑп хулин – Шупашкар хулин муниципалитет пӑрлӑхӑн пӑтӑмӑш пӑлӑ паракан «4-мӑш лицей» автономни учреждениӑн директорне Наталья Витальевна Коновалова, Шупашкар хулин муниципалитетӑн пӑтӑмӑш пӑлӑ паракан «Пӑтӑмӑш пӑлӑ паракан 19-мӑш вӑтам школ» бюджет учреждениӑн директорне Наталья Анатольевна Маслова, Чӑваш Республикӑн Шалти ӑҫсен министрствин Шул сӑрвӑ хӑруҫсарлӑхӑн патшалӑх инспекцийӑн пуҫлӑхӑне Владимир Геннадьевич Романов, «Чӑваш Республикӑн ташӑ спорчӑн федераций» общество организациийӑн президентне Сергей Владимирович Фомина Чӑваш Республикӑн Хисеп Грамотни наградланӑ;

культура тава тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн тата нумай сӑл ӑҫленӑшӑн Чӑваш Республикӑн «Республикӑн культура программисен дирекций» автономни учреждениӑн директорне Максим Юрьевич Матросова «Чӑваш Республикӑн Культура Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» хисеплӑ ят панӑ;

строительствӑн тава тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн тата нумай сӑл тӑрӑ кӑмӑлла ӑҫленӑшӑн Шупашкар хула администрацийӑн пуҫлӑхӑне Алексей Олегович Ладыкова «Чӑваш Республикӑн Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» хисеплӑ ят панӑ.

строительствӑн тава тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн тата нумай сӑл тӑрӑ кӑмӑлла ӑҫленӑшӑн Шупашкар хула администрацийӑн пуҫлӑхӑне Алексей Олегович Ладыкова «Чӑваш Республикӑн Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» хисеплӑ ят панӑ.

строительствӑн тава тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн тата нумай сӑл тӑрӑ кӑмӑлла ӑҫленӑшӑн Шупашкар хула администрацийӑн пуҫлӑхӑне Алексей Олегович Ладыкова «Чӑваш Республикӑн Тава Тивӑҫлӑ ӑҫемӑшӑн» хисеплӑ ят панӑ.

ЛАРУ

Пайтаҫӑ завод-фабрика хӑпарттӑр

Ҫынсене ӑҫпе тивӑҫтернӑшӑн ӑна халӑх хисеплетӑр

Республика Пуҫлӑхӑн умӑнчи инвестици хыҫисине вӑйлатас тӑлӑшпе ӑҫлекен канаш ларӑвӑ иртӑр. Унта федераци субъекчӑсене инвестици кӑрӑссине еплерех йӑркеленине палӑрткан наци рейтингне Чӑваш Ен хушӑнассипе, туризм инфратӑтамне тӑвассипе, кредит илсе инвестици проекчӑсене пурнӑҫа кӑрӑссипе сыхӑнӑ ыйтусене сӑтсе яврӑс.

Михаил Игнатьев кӑҫал наци рейтингӑн ӑҫкерӑҫем, институтсем, стратегилӑ пуҫарусен агентствӑ пилот проекчӑсене пурнӑҫа кӑртӑ регионсене ҫӑс мар, мӑн пур субъекта хак парассине пӑлтӑрчӑ. «Савна май кун йӑркинчи ыйтусем пирӑнӑшӑн уҫӑмла, – терӑ. – Вӑсем пурнӑҫпа тӑҫ сыхӑнӑ. Наци рейтингӑ лартакан ыйтусене тӑпе хурса хамӑр ӑҫе вӑйлатмалла. Пирӑн уҫмӑллӑ аталану кӑртӑвӑсене шуа илсе пӑр ыранта чарӑна тӑмалла мар, малалла талӑнмалла, Чӑваш Енӑн ӑҫлӑ талӑнӑш тата сармалла. Ӑна хуҫса пырасси нумай ӑҫларакан килет. Ҫапах та чи кирли – республикӑна инвестици хыҫан харпӑрлӑхӑсене тухӑҫлӑ ӑҫлемӑ май тӑвасси».

Ҫӑр-шыҫсен шайӑнчи экономика санкцийӑсен тапӑрӑнче бизнесменсем нумай сӑл тавармалли кредитпа сыхланасшӑн мар, ӑна темӑсӑ суллаха ҫӑс илӑҫӑ. Ҫавӑнпа инвесторсене экономикӑна явӑҫтарма йывӑр. «Производство умне савнашкал ҫӑрвас тухса тӑҫе пулнӑ те пирӑн суйласа илӑҫ сулла малалла каймалла, – терӑ М.Игнатьев. – Кирек хӑш предпринимателе продукция туса кӑларма е пуллашу ӑҫӑ пурнӑҫпа пулӑшмалла. Чӑваш Ен экономикӑ аталанӑ, социаллӑ пурнӑҫпа политика лару-тӑрӑвӑ ҫыпӑҫулӑ-килӑшӑллӑ, инвестици хыҫаслӑх тӑвекелӑхӑ пӑчӑк. Республикӑн промышленин, строительствӑн, агропромри, уйрӑммӑн илсен – ял хуҫалӑхӑнчи, потребительсен рынокӑнчи ӑҫ кӑртӑвӑсем пӑлтӑрхинчен лайӑхрах. Тупӑшсем 3,6% пыҫӑрах».

Стратегилӑ пуҫарусен агентствӑн ҫак уйӑхра регионсене инвестици хыҫаслӑхне тишкерме тӑтанӑ. Тӑпчӑе специалистсене явӑҫтарӑт. Нумаях пулмаҫ ҫак агентствӑ 3 сӑл туптарӑ. «Вӑл Чӑваш Ене ыра суна аван хак панӑ, кӑҫал кӑмӑллӑ улшама пултарӑт. Эпир каялла чакма пултаратпӑр. Уҫмӑн ҫупӑнчен пӑранас мар тесен республикӑн тӑпчӑе, ҫӑр-шыҫпа тухӑҫлӑ хушӑнассипе».

ӑҫлемелле, хамӑр ситӑнӑсене кӑртӑмалла, ыра ӑҫемпе паллаштарма именмелле мар».

Малашне субъектсене инвестици хыҫаслӑхне хак панӑ чух статистика кӑртӑвӑсене ҫӑс мар, предпринимательсеме ӑҫкерӑҫсен хушӑнне те шуа хурӑҫ. Рейтинг пӑтӑмӑшӑн регионсене ӑҫлӑ ҫынсем витӑм кӑрӑссине куҫ кӑрет. Ҫавӑнпа республика Пуҫлӑхӑн экономикӑ кӑртӑвӑсене лайӑхлатмалли сула анӑлатма ыйтрӑ. Уйрӑммӑн илсен производствӑ пуҫармалли мӑн пур норматив-право документне ҫӑнӑтес тӑлӑшпе тивӑҫлӑ ӑҫ пурнӑҫлама, инвестици хыҫан кансӑрлекен административлӑ ҫӑрвасене пӑтерме, строительство пуҫламашкӑн ирӑк памалли вӑ-

тас тӑлӑшпе тӑрӑслӑ рейтингӑ йӑркеленине, влаҫ органӑсен ӑҫне пилӑк балла тата тӑватӑ критерийне хакланнине пӑлтӑрчӑ. Халӑхӑе ыйтама хушӑнӑ 100 яхӑн респондент пӑр енӑпе те «4» паллӑ лартман. Ҫынсем ял-хулана, фабрика-завода инвестици хыҫисине, производствӑсем йӑркелессе, ҫынсене ӑҫпе тивӑҫтерессе, ытти ыйтава татса парасси кирлӑ пек пулса пыманнине пытарман. «Вӑл е ку ӑҫе пурнӑҫлама камсем ура хушине хушаматран-ятран калӑр?» – ыйтрӑ М.Игнатьев. Анчах министр хуравлаймарӑ. Республикӑ Пуҫлӑхӑн ӑна айӑплисене уҫӑн каламаншӑн аҫӑхаттарчӑ. Культура министрӑ Вадим Ефимов туризм

РЕСПУБЛИКӑН ПРОМЫШЛЕННОҪРИ, СТРОИТЕЛЬСТВӑРИ, АГРОПРОМРИ, УЙРӑММӑН ИЛСЕН – ЯЛ ХУҪАЛӑХӑНЧИ, ПОТРЕБИТЕЛЬСЕН РЫНОКӑНЧИ ӑҫ КӑРТӑВӑСЕМ ПӑЛТӑРХИНЧЕН ЛАЙӑХРАХ. ТУПӑШСЕМ 3,6% ПЫҪӑКРАХ

хӑта пӑчӑклетме чӑнса каларӑ. Ял-хула территориесем мӑнле пуласине маларах тӑплӑн палӑртма, инвесторсем патшалӑхран илкен пуллашу пахалӑхне лайӑхлатма ыйтрӑ.

Михаил Игнатьев туризм аталантарассипе сыхӑнӑ ыйту ҫинче те чарӑна тӑҫ. «Чӑваш Енре туристсем йышлӑн пуҫтарӑнаҫӑҫ, – терӑ вӑл. – Кашни тӑватӑмӑш – ӑҫ тӑлӑшпе килекенни. Пурте ҫӑр кӑҫа каяҫӑ. Паллах, кунта апатланаҫӑҫ, канаҫӑҫ. Вӑсене лайӑх пӑхамалла, инвесторсем патшалӑхран пулсан ҫӑс пирӑн пат татах килӑс».

Экономикӑ министрӑ Владимир Аврелькин кун йӑркинчи пӑрремӑш ыйтава тишкернӑ май хӑй ертсе пыракан ведомствӑ пуҫарнипе экономика аталанӑнне, инвестици хыҫаслӑхне палӑр-

инфратӑтамне хыҫас ӑҫ еплерех пынипе паллаштарчӑ. «Стромон-Китр» общество директорӑ Юрий Ковалев Мурӑш районӑнче кану объектсем хӑпартнӑ чух тухса тӑракан ҫӑрвасем ҫинчен каласа кӑртӑрчӑ. Ҫӑнӑ проектсене сул парас тӑлӑшпе ӑҫлекен стратегилӑ пуҫарусен агентствин ертӑҫи Владислав Семенов Шупашкар сыранне йӑркене кӑртмелли проекта тӑплӑн сӑтсе явса пурнӑҫа кӑртме сӑнчӑ. Раҫҫей Перекет банкӑн Чӑваш Енри уйрӑмӑн, «Юрма» тата «Ольдеевская» агрофирмӑсен, «СЮОР», «Буке Чувашии» обществӑсен ертӑҫисем ситес сулсене инвестици программисемпе паллаштарчӑҫ.

Юрий МИХАЙЛОВ

Форум ҫинчен – ентешсен шухӑшӑ

Юрий ПОВОП, Чӑваш Республикӑн Патшалӑх Канашӑн Председателӑ:
Пӑтӑм тӑнчери форум пӑтӑм республикӑна ыйхӑран вӑратрӑ тӑнчӑн. Ҫав кунсенче Шупашкарти кашни ҫын пӑлтӑрӑшлӑ пулма сывлашӑҫе сывларӑ: пӑрсем «ҫӑлтӑрпа» пӑрле зарядкӑна тухрӑҫ, теприсем ГТО нормативӑсене пурнӑҫласшӑн тӑрӑшрӑҫ, виҫӑмӑшӑсем спорт меропиятийӑсене ситсе курма васкарӑҫ. Палӑртмалла: форум Чӑваш Енре ирттерме шухӑшлани ахальтен мар. Юлашки сулсене массалӑ спорт аталантарассипе пирӑн республикӑра ҫылай ӑҫ тунӑ, Европа тата тӑнчӑ шайӑнчи амӑртусем йӑркелес енӑне те пыҫӑк опыт пулнӑ. Ҫак пӑлтӑрӑшлӑ пулма кашни ҫын аҫӑнче юласса, сывӑ пурнӑҫ йӑркине пӑхамна хавхалантарасса, ҫӑнӑ ситӑнӑсем тума сунат хушасса шанатӑн.

Алина ИВАНОВА, Шупашкар Олимп резервӑсен ятарлӑ 8-мӑш спорт школӑн директорӑ, тӑнчӑ чемпионки:
Форум ҫӑкӑнӑллӑ кӑмӑл-туям парнелерӑ, малтанки кун санталӑк уйрӑмах лайӑх пулни савӑнтӑрчӑ. Чӑваш Енре пӑрремӑш хут Пӑтӑм тӑнчери утмалли кун иртӑр, ҫылай ҫын ҫак акцие хушӑнассипе физкультурӑпа спорт кашнин пурнӑҫӑнче пӑлтӑрӑшлӑ

вырӑн ыйшӑннине сирӑплетсе пачӑ. Пин-пин ҫын кӑлмек хӑррине утнине халӑччен курманчӑҫ. Пурте кулаҫӑҫ, хаваслӑ, пӑрсем савӑнтӑна пырӑҫӑҫ, теприсен аллинче – хӑмӑҫсем, ялавсем... Курӑмлӑ тепӑр пулма вӑл – спортсменсен парачӑ. Хӑрлӑ тӑрмек республикӑри паллӑ спортсменсем, ветерансем, федераци ертӑҫисем утса тухрӑҫ. Эпир ҫӑр-шыҫ ялавне йӑтса уграмӑр. Икӑмӑш кун эпӑ спорт резервне хатӑрлес ыйтава халалланӑ конференцие хушӑнтӑм, хам валли ҫӑннине нумай пӑлтӑм. РФ спорт министрӑн шухӑшӑсем уйрӑмах килӑшрӑҫ. Манӑн шухӑшӑмпа, форум халӑхӑн чӑн-чӑн пыҫӑк уяв пулчӑ.

Сергей ВОЛКОВ, РФ ШЕМӑн Патшалӑх автономни инспекцийӑн тӑп управлениӑн ятарлӑ центрӑн пай пуҫлӑхӑ, полици полковникӑ:
Пӑтӑмӑш хаклас тӑк – спорт форумӑ йӑркелӑ иртӑр. Хӑнасем ӑна лайӑх хак пачӑҫ. Пире форум килӑ Раҫҫей Президентне Владимир Путин кӑтсе илме, ертсе ҫӑрме тиврӑ. РФ Шалти ӑҫсен министрӑ Владимир Колокольцев та, ыттисем те кӑмӑллӑ юлчӑҫ. Пыҫӑк ҫынсене ытти меропиятире те ыйшӑнма тивнӑ, анчах хӑнасем Шупашкар, унта пурӑнакансене халӑх пек питӑ килӑштерине курман. Кунти тасалӑхпа тирпейлӑх те, ҫынсене хаваслӑхӑне тараватлӑх те, спортпа пулнӑ те тӑтӑнларӑ вӑсене. Тӑван тӑраха, пирӑн ӑҫе

ҫакӑн пек хаклани мана, Чӑваш Енре сурласа уснӑскере, паллах, хавхалантаратӑ.

Владимир АНДРЕЕВ, Олимп вӑйисен бронза призерӑ:
«Раҫҫей – спорт ҫӑр-шыҫ» форум пӑтӑмӑшлӑ лайӑх иртӑр. Ҫӑн та, килӑшрӑ вӑл мана. Ара тӑп хуламӑрта 50 яхӑн Олимп чемпионӑ пулса курчӑ те! Уйрӑмах мана пӑлтӑрӑшлӑ ҫак меропияти халӑх нумай хушӑнни савӑнтӑрчӑ. Апла тӑк – халӑх кӑмӑллӑ лайӑх ененелле улшама пырат. Ҫынсем сывӑ пурнӑҫ йӑркине хӑнаха пырӑҫӑҫ. Республика ертӑҫлӑхӑ ситес сулсене вӑсене ыйшине тата тӑ ӑҫтерме палӑртат. Ытларах мӑн килӑшрӑ тетӑр-и? Паллах, Утӑкансене кунне пуҫласа Шупашкарта паллӑ тунӑ. Ҫак кун /юпа уйӑхӑн 9-мӑшӑнче/ 20000 ытла ҫын кӑлмек тавра утса савранчӑ. Ирхи зарядка та сӑллӑ шайра иртӑр. Спортсменсен парачӑ те куракансемеҫн хитре, асра юлмалли уяв пулчӑ. Спорт форумӑнче тӑссене вылявӑҫ, илемпе хитрӑлӑх, капӑрлӑх, тирпейлӑхпе ыра кӑмӑл, хаваслӑх пӑрлӑшӑн чунра ыра туйӑм вӑратрӑ. 3 кун тӑршӑне ура ҫинче пулни те, маларах хӑрӑх хатӑрленӑ ҫӑн хушӑнни те хыҫа юлчӑ ӑнтӑ. Палӑртнине лайӑх пурнӑҫланнине ыйвӑннине те туйман. Ситменлӑхсем пирки вара сӑлтисем каласчӑҫ. Пирӑн, спортсменсен утасси, чупасси – тӑп ыранта.

КУН хыҫҫӑн КУН

Сеултан – ҫӑнтерӑпе
Кӑнтӑр Корейӑра самбо енӑне иртнӑ ҫамраҫсемпе юниорсен тӑнчӑ чемпионӑчӑ Раҫҫейӑн пӑрлештернӑ командни ҫӑнтерӑвӑне вӑҫленнӑ. Хӑрсен турнирӑнче Монголипе Беларусь командисем икӑмӑшпе виҫӑмӑш вырӑнсем йышӑнӑ. Юниоркӑсен кӑрӑшӑнче вара Грузиепе Казахстан командисем икӑмӑшпе виҫӑмӑш пулнӑ. Раҫҫей спортсменӑсем пӑтӑмӑшлӑ 25 награда выляса илнӑ.

Унта хушӑнӑн чӑваш хӑрӑсем пурте пухмача медальпе пуянлатнӑ. Эдера Лаврентьева 48 килограммченчи виҫе категориӑнче «ылтӑн» ҫӑнсе илнӑ. 44 килограммченчи виҫе категориӑнче Вера Локтева никама та парӑнман, ылтӑн медале тивӑҫнӑ. Хӑрсен хушӑнне вара Наталья Степанова «кӑмӑллӑ» пулнӑ. Пӑрремӑш вырӑна Монголири Эрденебат Базаррагхаа тухнӑ. Аса илтеретпӑр: Чӑваш Ен самбисӑҫене юлашки ҫулсене Раҫҫейри тата Пӑтӑм тӑнчери амӑртусене пыҫӑк ситӑнӑсем тӑвӑҫӑҫ. Шупашкарти самбо школӑ ҫӑр-шыҫри лидерсен хушӑнне кӑнине тепӑр хут ӑнтерчӑ. Самбистсене ҫӑнтерӑпе саламлатпӑр!

С.ИВАНОВА.

Студентсене чиновник пулма хатӑрлӑҫӑ

И.Я.Яковлев ячӑллӑ Чӑваш патшалӑх педагогика университетӑн студентсене Пӑтӑм тӑнчери «Каспи – 2014» форумран таврӑннӑ.

Унӑн тӑлӑвӑ – ҫамраҫсене муниципалитет аталанӑвӑн ӑҫне хушӑнтарас тата профессионалсене хатӑрлӑҫ тӑлӑвӑнче пӑрлӑшӑ туса хураҫси. Форум вӑхӑтӑнче «Муниципалитет территориясене аталантарса Раҫҫе аталантарасси» пленарлӑ сесси, «Эффективлӑ муниципалитет 2.0» вӑйӑ, спорт амӑртӑвӑсем иртнӑ. Ҫавӑн пекех ҫамраҫсем альтернативлӑ лапамсен ӑҫне, «Каспий сыхлавҫи» массалӑ вӑйӑ хушӑннӑ, ӑҫталӑх ҫехеҫене ал ӑҫ хастарсене пултарулахӑне паллашнӑ. Дагестан Республикӑнчи Каспийск хулине Чӑваш Енрен 5 яшпа хӑр ситсе килнӑ. ЦППУ студентӑ Николай Николаев пӑлтӑрӑҫ тӑраха – пирӑн ентешсене «Эффективлӑ муниципалитет 2.0» вӑйӑ уйрӑмах килӑшнӑ, мӑнӑн тесен яшсемпе хӑрсене унта хӑйсене депутат, чиновник, ертӑҫ пек кӑртартма пултарнӑ.

О.МАСЛОВ.

Ӕҫре те хастар, спортра та пултарулӑ

Ҫӑнӑ Шупашкарти 18-мӑш лицейӑра хуларӑ хӑрӑрӑмсен клубсен физкультурӑпа сулвӑ спартакиади иртнӑ. Унта пурӑ 16 команда хушӑннӑ.

Спартакиада ЧР Министрсен Кабинечӑн Председателӑн сӑмӑ – сывлӑх сыхлавӑпе социаллӑ аталану министрӑ Алла Самойлова, ЧР Патшалӑх Канашӑн депутатӑ Сергей Михеев, «Чӑваш Республикӑнчи хӑрӑрӑмсен канашӑ» общество организациийӑн председателӑ Ольга Зайцева, Ҫӑнӑ Шупашкар хула администрацийӑн пуҫлӑхӑн сӑмӑ – вӑренӑ пайӑн пуҫлӑхӑ Марина Соловьева тата хуларӑ хӑрӑрӑмсен канашӑн председателӑ Наталья Добрянская уснӑ. Сывӑ пурнӑҫ йӑркине пӑхамна хӑрӑрӑмсен сӑтӑлӑ теннисла, бадминтонла, баскетболла, шашкӑлла, шахматла выляҫ, такмак калас енӑне амӑртнӑ. Кашни хӑйӑн пултарулахӑне, ӑҫталӑхӑне савӑнтӑрнӑ. Юлашкинчен ҫӑнтерӑҫсене дипломпа тата кубокпа ҫыланӑ.

А.ГРОМОВА.

Тӑрӑ, такӑр ҫулпала...

Вӑрнар районӑнчи Юлишк Ялтӑра ялӑнче кӑҫӑх ҫул туса пӑтерӑҫӑҫ. Тӑп урама 520 метр тӑршӑн асфальт хурса тухнӑ. Халӑх вӑхӑтра строительсеме тротуар сараҫӑҫ.

Ял хушӑнне асфальт сул иртни халӑха чӑннипех те савӑнтӑрат. Ара, сутуҫӑна сахал пулӑшнӑ-и ял-йыш? Автомашина йӑпне-сапарла лавка патнех ситӑйменрен апат-ҫимӑҫ тултарнӑ йывӑр миҫӑсене пайтах сӑтӑрнӑ. Халӑ сӑт бидонсене те ял вӑҫне йӑтмалла мар. Сӑт пухакан машина тӑп урама ситет.

Юлашки вӑхӑтра ялсене пӑтсе пырӑҫӑҫ тӑнчӑ час-часах илтме пулат. Юлишк Ялтӑра вара пурнӑҫ вӑрет. Кунта ҫамраҫ йышлӑ, ача-пӑча нумай. Пушӑ ларакан сурт сук. Яла кӑршӑ районсенеҫне те ҫамраҫ сӑмӑсем куска килсе тӑлӑнӑҫӑҫ. Темӑсӑ сул каялла ял ҫыннисене иртнӑ ӑмӑрӑн 90-мӑш ҫулсенеҫне тума пулсан клуб суртне хӑйсене вӑйӑне хута янӑ. Кунта халӑ тӑрӑ меропияти иртӑт.

Лавка патне ҫӑс мар, клуб сывӑхне те асфальт сул ситнӑшӑн ял-йыш питӑ хӑпӑртнӑ.

Л.ИВАНОВА.

Санталӑк ҫинчен
Паян амӑр санталӑк пулат, сӑмӑр ҫавӑт. Ҫил сурӑҫ-хӑвел тухӑҫенчен 5 метр хавӑртлӑхпа вӑрет. Сывлӑш температури кӑнтӑрла 2 градус, ҫӑрла 1 градус ӑшӑ. Атмосфера пуҫӑмӑ 749 мм, сывлӑшри нӑрӑк 98 процент.

Кун тӑршӑ 10 сехет те 24 минут.

Ыран амӑр санталӑк пулат, сӑмӑр ҫавӑт. Ҫил сурӑҫ-хӑвел тухӑҫенчен 6 метр хавӑртлӑхпа вӑрет. Сывлӑш температури кӑнтӑрла 1 градус ӑшӑ, ҫӑрла 0 градус. Атмосфера пуҫӑмӑ 745 мм, сывлӑшри нӑрӑк 88 процент.

Кун тӑршӑ 10 сехет те 20 минут.

ЯВАПЛАХ

Тимлӧх тата асӑрханулаӧх пирки мансан

Чӑр чунсен организмӑн, вӑсенчен хатӑрленӧ продукция тата ыльӧх апатенче усӑ курма юраран, сиенлӧ япаласен юлашкиӧсем пурине палӑртас теллеве сулсерен иртерекен мониторинг кӑсал республикара шӧв-шав сӑклерӧ тесен те юрат.

Пӑрисем «тӑрленесӑ», тепринче – чир паллисем

Россельхознадзорӑн республикари управленийӑн чикӑри ветеринари тӑрӑслевӑн пай пуслӧх Надежда Емельянова каланӧ тӑрӧх – пӑрремӧш сур султа мӧйракаллӧ шултра ыльӧх тата сысна, савӧн пекех кайӧк-кӧшӧк какай-ӧнчен, сӧмартаран, сӧт таврашӧнчен, пуларан илнӧ 236 пробӑран 21-ӧшенче сиенлӧ япаласем пулли палӑрнӧ. Сӧмахран, Шупашкар, Сӧрпӧ, Муркаш, Вӑрнар, Елчӧк, Патӑрьел, Етӑрне, Канаш районӑсенчен аш-какайӧн 13 пробинче сынна япӧх витӧм кӧме пултарасем микрообсем тупӧннӧ. Сӧте илес пулсан – 5-шӧнче соматика клеткисем/соматическе клетки/ вишерен пысӧкки палӑрнӧ, пӑринче – тетрациклин ушӧкӧнчи антибиотиксем. Вӑрнар, Пӑрчак, Елчӧк, Комсомольски районӧнчи пробӧсем «сывӧ» пулман.

Иӑрке тӑрӧх ветеринарипе санитари требованиӧсемле килӧше тӧман продукция тупса палӑртнӧ предпритисенче 3 уйӧх хушшинче 10 партирен анализ илсе лаборатори тӑрӑслевӧ иртермелле. Сӧмахран тӑрӑслевсен пирвайки пӧтӧмлӧтӧвӧсем хатӑр те ӧнтӧ. Сӧмахран, тетрациклин ушӧкӧнчи антибиотиксем тупӧн Комсомольски районӧнчи хушӧрхӧнчи пробӧсенчен вӧсен шайӧ нормӧран иртен.

Нумаях пулмасть Етӑрне районӑнче илнӧ какай пробинче листерий бактериӧсем тупӧннӧ. Сӧкӧ ыльӧхсенче пуснӧ чухне усӑ куракан хатӑрсене-япаласене япӧх сунине е сиенсӧрлӧтине те сыжӧннӧ, иӑке хӑре-шӧши каяшӧпе вараланнине те сыжӧннӧ пуларнӧ. Листерисем 0°C температурадара та ӧрчӧсӧ. Вӧсене пула листериоз инфекци чирӧ вай илет. Ку амыс сыншӧн та хӧрӧшлӧх кӧларса тӑратат. Вӧл сурӧхӧ та, качакана та, сыснана та, лашана та, кролика та, хур-кӧвакала та, кӧрккана та хӧн кӧатартат.

Иртенче пӧтӧмлӧтӧвӧсем хатӑр те ӧнтӧ. Сӧмахран, тетрациклин ушӧкӧнчи антибиотиксем тупӧн Комсомольски районӧнчи хушӧрхӧнчи пробӧсенчен вӧсен шайӧ нормӧран иртен.

Нумаях пулмасть Етӑрне районӑнче илнӧ какай пробинче листерий бактериӧсем тупӧннӧ. Сӧкӧ ыльӧхсенче пуснӧ чухне усӑ куракан хатӑрсене-япаласене япӧх сунине е сиенсӧрлӧтине те сыжӧннӧ, иӑке хӑре-шӧши каяшӧпе вараланнине те сыжӧннӧ пуларнӧ. Листерисем 0°C температурадара та ӧрчӧсӧ. Вӧсене пула листериоз инфекци чирӧ вай илет. Ку амыс сыншӧн та хӧрӧшлӧх кӧларса тӑратат. Вӧл сурӧхӧ та, качакана та, сыснана та, лашана та, кролика та, хур-кӧвакала та, кӧрккана та хӧн кӧатартат.

Ялсенче клубсем тумалли республика программӧн пур-и? Вӑрнар районӧнчи Шӧнер тӑрӧхне кӧрекен Ишлӧ ял клубне тумашкӧн усӧа-тенкӧ уйӧрма май сук-и? Вӑрнар районӧнчи Ишлӧ ялӧнче пурӧнакан.

ЧР Культура министерстви пӧлтернӧ тӑрӧх – республикара клубсем тӧвӧс ыйтӧ тахсанак сивӧчленнӧ, мӧншӧн тесен ялти клубсен тата культура сурчӧсен 45% ытла 1970 сулччен тунӧ, вӧсем юхӧнас ситнӧ, нумай ялта 1/43% клуб сук. 738 клуб сурчӧтенчен 212-шӧне тӧпрен юсамалла.

2014 сулхи кӧрчӧклӧн 1-мӧшӧ тӧле 44 ялта клубсем тӧвӧс ыйтӧ уйӧрмак сивӧч тӑрат. Анчӧх, шел те, республикара ялти культура учреждениӧсен сурчӧсене тумалли программа йышӧнан, сӧгла вара, республика бюджетӧнчен сӧкӧ теллеве 2014 султа тата планна пӧхнӧ 2015-2016 сулсене усӧа-тенкӧ палӑртас хӧварман.

Сирӧн ыйтӧ телӧше сӧгла пӧлтеретпӧр: хальхи вӧхӧтра Шӧнер Ишек ял тӑрӧхӧнче 1143 сын пурӧнӧнчӧ 2 клуб учреждениӧн /пармалли вырӧнсен 485, норматив – 172/ ӧслет. Ишлӧ ял клубне 2009 султа ишӧмле пултарат тесе хупнӧ.

Вӑрнар район администрациӧ пӧлтернӧ тӑрӧх – районӧн тата Шӧнер Ишек ял тӑрӧхӧн бюджетӧсенчен 2014 тата планна пӧхнӧ 2015-2016 сулсене Ишлӧ ялӧнче культура сурчӧ тумашкӧн усӧа-тенкӧ уйӧрма палӑртас хӧварман. Шӧнер Ишек ял тӑрӧхӧн администрацине клуба спонсор пулӧшӧвӧне авӧстӧрса ниме мелӧне тумалли майсене пӧхӧса тухма хушнӧ.

Чӧваш Енри хӧш-хӧш вырӧнта федераци программипе сӧнӧ автосулсем тума палӑртасӧ? КЗТО ӧсчӧн, Канаш хули.

ЧР Транспорт министерстви пӧлтернӧ тӑрӧх – Чӧваш Республикинче хальхи вӧхӧтра ял-поселокча хытӧ сийлӧ автосулсене федераци бюджетӧнчен укци-тенкипе тумасӧ.

Сӧкӧ та пӧлтеретпӧр: Рассӧй Федерацин Правительствин 2011 сулхи ака уйӧхӧн 18-мӧшӧнчи 293-мӧш усӧавӧне килӧшӧллӧн кӧсӧлхи сурла уйӧхӧнче ЧР Правительстви Рассӧй Федерацин министерствин Федерацин сул-йӧр агентствин ячӧле федераци бюджетӧнчен укци уйӧрма ыйтса завӧка янӧ. Хальхи вӧхӧтра ку ыйтупа федераци тӧтӧмӧсем кӧларнӧ

Туянаканшӧн ыльӧх сывви пӧлтерӧшлех мар-ши?

Листериоз чирлӧ чӑр чунран сыввине кушат. Кунта асӑрханула тата тимлӧх пирки калани ытлашши пулмӧ. Сӧпах тепӧр хутчен сӧкӧ самант сине пусӧм тӧвӧс килет. «Усалли утпа сурет», – теӧсӧ. Листериозна чирлекен пӧр ӧне пӧтӧм кӧтӧве чирлеттерме пултарасем паллӧ. Сӧвах ыльӧх туянка килекенсе ветеринари справки пурине интересленсӧ тӧмасӧ.

Сӧкӧншӧк явапсӧрлӧх чир-чӑр валли сул уснине танах. Специалистсем каланӧ тӑрӧх, чӑр чунсен ереккен хӧрӧш чирӧсем – сӧмахран, сыснасен Африка чуми, яшур, Сӧлӧр язви, бруцеллез тата ытти те – шӧпах хушӧлӧхсен пӧр-пӧринне сугулилу тунӧ чухне, транспорт урлӧ сарӧлӧсӧ те. Калӧпӧр, чирлӧ ыльӧхӧ е унран хатӑрленӧ продукция тата ӧна валли янтӧланӧ апата пӧр хушӧлӧхӧн тепӧрне илсе кайнӧ май. Хӧш-пӧр амакӧ сынна ерме те пултарат. Республикара темисе сул каялла бруцеллез чирӧ шар кӧатартнине аса илӧр-ха.

Кунашкӧл синкер урӧх ан пултӧр тесе Россельхознадзорӑн республикари управленийӧн специалисчӧсем тӧрӧслев ӧсчӧн вӧйлӧтнӧ май реидсеме йӧркелеӧсӧ. Сӧмахран, кӧсалхи 8 уйӧра СХХПИ ӧсчӧнсем пул сул сине 18 хутчен реида тухса 109 автотранспорта тӧрӧсленӧ. Рассӧй Федерацин «Ветеринари сичне» саккуне пӧснӧ 8 тӧслӧхе тупса палӑртнӧ.

Кунашкӧл тӧрӧслев вӧхӧтӧнче инспекторсем пӧрешкел кӧлтӧксемпӧ тӧл пуласӧ. Сул сичне чарнӧ сынсен ыльӧх, унран хатӑрленӧ продукция, ыльӧх апачӧ е тӧрлӧ хутӧш тӧлӧше ветеринари докуменчӧсем сук. Сӧвна май 7 сынна админист-

Кунашкӧлли СХХПИ сотрудинокӧсене те килӧшмӧст

Сӧкӧншӧк йӧркесӧрлӧхсем пирки СХХПИ сотрудинокӧсем хӧйсем те пӧлтерӧсӧ. Акӧ, нарӧс уйӧхӧнче Сӧрпӧрӧн ярса панӧ материала илӧр. Унта Комсомольски район сичнине тытса чарнӧ. Вӧл мӧйракаллӧ шултра 2 ыльӧхӧ ветеринари докуменчӧсемсӧр туртарнӧ. Уншӧн ӧна 3,5 пин тенкӧлӧх штрафланӧ. Сӧмах май, штраф виӧи пӧлтӧр кӧна темисе хутчен пӧчӧкчӧ. Сурла уйӧхӧнчен асӧннӧ йӧркесӧрлӧхшӧн 500-1000 тенкӧлӧх штраф шыраса илме пултарнӧ. Вӧкӧр-пӧршкӧна йӧнӧле туянка, кайран хӧкӧлӧ сауса услам тӧваканшӧн пысӧк сумма мар ӧнтӧ. Сӧкӧна кура-тӧр пӧр сынсенче темисе хутчен те асӧрхӧттарма тивӧн.

«Ветеринари сичнен» саккуна пӧснӧннӧ должносри сынсене 30-40 пин тенкӧлӧх, организаци-хушӧлӧхсене 300-500 пин тенкӧлӧх штрафлама пултарасӧ. Пӧанхи штрафсен виӧи шушӧлаттарасси иккӧлентермӧст. Сӧгла: сугакан та, туянакан та саккун умӧнче яваплӧ.

Надежда ВАСИЛЬЕВА, управлени ӧсчӧнӧ

Сынсене мӧн пӧшӧрхантарать?

2014 сулхи авӧн уйӧхӧнчи Пӧрлехи информация кунӧнчен панӧ ыйтусен хуравӧсем

Йышӧну ЧР Правительствине килмен.

Канаш районӧнчи Вӧрӧмпӧс ялӧнчи пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан шулта спорт залне тата ача сӧчӧ тӧвӧс тӧксӧ сурт тӧвӧс мая пӧхӧса тухма ыйтӧпӧр. Канаш районӧнчи Вӧрӧмпӧс ялӧнчи пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан шулта вӧренекенсен ашӧ-амӧш.

ЧР Вӧрӧнӧ министрствин пӧлтернӧ тӑрӧх – муниципалитет харпӧрлӧхӧн капиталлӧ объектӧсене Чӧваш Республикин «2012-2020 сулсене «Вӧренӧвӧ аталантарасси» Патшалӧх программин /ӧна ЧР Министрсен Кабинечӧн хушӧвӧне сирӧвлӧнчӧ/ мӧропритийӧсене пурнӧсласа республика бюджетӧчӧ пулӧшнине тӧвӧсӧ. Программан хальхи редакциӧнчен сӧкӧ спорт залне тӧвӧссине пӧхман. ЧР Вӧрӧнӧ министрствин сӧкӧ объект кӧртӧс ыйтӧ тӧва малашне Программан хушса сурнӧ май пӧхӧса тухӧ.

90-мӧш сулсен пуслӧмӧш-ӧнчен чӧваш тексӧсене сыраси улӧшӧнчӧ /орфографи/. Пире, аслӧ ӧру сынсине, ӧланма, йӧнӧшӧр сырма йӧвӧр. Учченки орфографи патне таврӧнма сук-и? Г.Ярлов, Хӧрлӧ Чутӧй сали.

ЧР Вӧрӧнӧ министрствин пӧлтернӧ тӑрӧх – чӧвашла тӧрӧс сыраси ыйтусене Ведомствӧсен хушшинчи чӧваш чӧлхи енӧле ӧслекен комисси йӧркелевӧ пырат. Малтанки орфографи патне таврӧнас ыйтӧ тӧва 2014 сулхи суртме уйӧхӧн 16-мӧшӧнче комисси ларӧвӧнче пӧхса тухнӧ. Савӧн пекех сӧкӧ ыйтупа 2015 султа ӧслӧлӧх конференциӧн иртерме палӧртнӧ.

Турханаксӧ салинче фельдшерпа акушер пунктӧн никӧсӧ сичне стоматологи пӧлмӧе усма е /ӧна эрнере пӧр кун та пули ӧслеттерме/ май сук-и? Сӧнтӧрвӧрри районӧнчи Турханаксӧ салинче пурӧнакансем.

ЧР Сывлӧх сыхлавӧне социаллӧ аталану министрствин пӧлтернӧ тӑрӧх – фельдшерпа акушер пунктӧн ӧс-хӧлне йӧркелемелли правилӧсемпе,

РФ Сывлӧх сыхлавӧне социаллӧ аталану министрствин 2012 сулхи су уйӧхӧн 15-мӧшӧнче сирӧвлӧнчӧ 543н хушупа килӧшӧллӧн фельдшерпа акушер пунктӧн ӧсчӧнчӧ пурнӧсламалли йӧркеле палӧртнӧ. Унга килӧшӧллӧн фельдшерпа акушер пунктӧн тӧтӧмӧнче стоматологи пӧлмӧ пулмаллине пӧхман.

Малашне улма-сырлапа пахча сичмӧе тирпӧйлекен комбинат тӧвӧссине пӧхса хӧварма сук-и? Пирӧн ялта пурӧнакансен пан улми нумай, мӧнле майпа суммаллине пӧлмӧстӧр. Сӧнтӧрвӧрри районӧнчи, Кӧсчӧн Астаксӧ ялӧнче пурӧнакансем.

ЧР Ял хушӧлӧх министрствин пӧлтернӧ тӑрӧх – республикара улма-сырлапа, пахча сичмӧе тата сӧр улминне тирпӧйлекен 7 предпритий ӧслет /«Электри улма-сырла комбинатчӧ» ООО, Хӧрлӧ Чутӧй райпӧвӧн «Янтӧрчӧ» ООО, «Суг сӧнтӧлӧх пуянлӧхчӧ» ял хушӧлӧх производствӧ кооперативӧ, «ТАВ» ООО, «Пӧрчӧкӧв крахмалчӧ» акционерсен усӧ общӧе, «Чӧваш Ен крахмалчӧ» ООО, «Йӧспресри патока завочӧ» ООО/. Ял хушӧлӧх продукцияне вӧсем производствӧра мӧн чухлӧ кирлинне кура сутӧн илӧсӧ.

2014 султа Чӧваш Енре пан улми ӧнас пулнӧ. Республикӧвара хушма хушӧлӧх пурӧнакан граждӧнсенчен пан улминне Чӧвашпӧтребсоюз организациӧсем общӧство апатла-нӧвӧ валли тата малашне сугма илӧсӧ. Хальхи вӧхӧтра йӧшӧтмӧшкӧн пан улмин кӧрки сорчӧсене сутӧн илӧсӧ. «Электри улма-сырла комбинатчӧ» ООО, Хӧрлӧ Чутӧй райпӧвӧн «Янтӧрчӧ» ООО хӧлӧхӧ сынсен продукцияӧнчен пан улми сӧткенӧ хатӧрлесе парас енӧле пулӧшӧ кӧрчӧсӧ. Вӧсем кӧсал 30 тоннана хӧян сӧткен юктӧрнӧ.

Республикара кашни сулӧх пысӧк тухӧшлӧ улма-сырла пулат тесе калама сук, тирпӧйлекен комбинат тунни усӧ кӧрсӧх каймӧ.

Сӧкӧ та пӧлтеретпӧр: кӧрӧшлӧ регионсенче улма-

тунӧ, сӧкӧ ялта пунктӧн сӧнӧ суртне тӧвӧссине пӧхса хӧварма сук-и? Вӧрӧм районӧнчи Энтриялӧнче пурӧнакан.

ЧР Сывлӧх сыхлавӧне социаллӧ аталану министрствин пӧлтернӧ тӑрӧх – Вӧрӧм районӧнчи фельдшерпа акушер пунктӧн пӧр хутлӧ кирлӧч суртра вырӧнӧнчӧ, ӧна 1961 султа тунӧ, ФАП виӧи ялти 556 сынна тивӧстерет.

Энтриялӧнче Чӧваш Республикин Пуслӧхӧн 2012 сулхи чӧк уйӧхӧн 2-мӧшӧнчи 124-мӧш укӧне пурнӧсласа сӧнӧ модуль фельдшерпа акушер пунктне тумӧ пӧхман. Бюджетран хушма укӧ уйӧрӧн Энтриялӧнчи фельдшерпа акушер пунктӧн суртне юсас ыйтӧва пӧхса тухӧс.

Сӧкӧ та пӧлтеретпӧр: укӧна пурнӧсласа Вӧрӧм районӧнче Кивӧ Вӧрӧмр тата Сӧнӧ Мӧнтӧр ялӧсенче фельдшерпа акушер пунктӧсем тунӧ, Сӧлти Кинчер ялӧнче ФАП тумӧ палӧртӧсӧ.

Кӧксӧ поселокӧнчесе Рассӧй Перехет банкӧн 8613/0111-мӧш хушма офисӧнче ӧс кунне вӧрӧмлатӧс мая пӧхса тухма ыйтӧпӧр.

Перехет банкӧн Чӧваш уйрӧмӧнчен пӧлтернӧ тӑрӧх – асӧннӧ хушма офисра иркинче сехетсене клиент йышлӧ пулнине шута илсе банк малашне клиентсене тивӧтермелли вӧхӧта 18.00 сехетчен тӧсмаллине палӧртат. Тата сӧкӧ шути илме ыйтӧпӧр: счӧтсене, штрафсене, нӧлуксене вӧзноссене тӧлӧмелли, савӧн пекех укӧсенчӧ кӧсармалли, илмелли операцисене урамра вырӧнстарнӧ банкоматра иртертерме пулат.

«Присурьӧ» физкультурапа спорт комплексӧн ачасемпе сӧмрӧксен спорт шуклӧн спортменӧсем ӧмӧртусене 2003 султа кӧларнӧ кивӧ автобуса сурчӧсӧ. Спорт шуклне сӧнӧ автобус хӧсан уйӧрса парӧсчӧ.» «Присурьӧ» физкультурапа спорт комплексӧн ачасемпе сӧмрӧксен спорт шуклӧн тренер-преподавателӧ.

Етӑрне район администрациӧн пӧлтернӧ тӑрӧх – сӧкӧ шулта автобус уйӧрса парас ыйтӧва 2014 сулхи авӧн уйӧхӧн 18-мӧшӧнче район администрациӧн кулленки ларӧвӧнче пӧхса тухнӧ. 2015 султа Етӑрне районӧнче бюджетӧнчен «Присурьӧ» физкультурапа спорт комплексӧн ачасемпе спорт шуклӧн валли автобус туйнашкӧн укӧ уйӧрмалли мая тухасси сичнен йышӧну кӧларнӧ.

Саламлатпӧр

Чӧваш Республикин Пуслӧхӧн 2014 сулхи юпа уйӧхӧн 15-мӧшӧнче кӧларнӧ 138-мӧш укӧзӧне килӧшӧллӧн педагогика тата воспитани енӧле тунӧ тава тивӧслӧ ӧсчӧмшӧн тата нумай сул тӧрӧ кӧмӧлла ӧсленӧшен федерацин аслӧ профессий пӧлӧвӧ паракан «И.Н.Ульянов ячӧллӧ Чӧваш патшалӧх университӧчӧ» патшалӧх бюджет вӧренӧ учреждениӧн кафедрин пуслӧхне **Василий Филиппович БОГДАНОВА – «ЧӧВАШ РЕСПУБЛИКИН ВӧРЕНТЕВӧН ТАВА ТИВӧСЛӧ ӧСЧӧНӧ»**, Пӧрчӧкӧв районӧнчи муниципалитетӧн пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан «Пӧрчӧкӧври пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан вӧтам школ» бюджет учреждениӧн вӧрентекенне **Марина Валентиновна АРХИПОВӧНА**, Чӧваш Республикин тӧп хулин – Шупашкар хулин муниципалитет пӧрлӧхӧн пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан «Уйрӧм предметсене тӧлӧлӧн вӧрентекене пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан 40-мӧш вӧтам школ» автономн учреждениӧн вӧрентекенне **Зоя Ивановна ДАНИЛОВӧНА**, Канаш хулинчи муниципалитетӧн пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан «Совет Союзӧн Геройӧ Иван Андреевич Кабалин ячӧллӧ пӧтӧмӧшле пӧлӧ паракан 11-мӧш вӧтам школ» бюджет учреждениӧн вӧрентекенне **Надежда Викентьевна МАКСИМОВӧНА «ЧӧВАШ РЕСПУБЛИКИН ТАВА ТИВӧСЛӧ ВӧРЕНТЕКЕНӧ»** хисеплӧ ятсем панӧ.

ПУБЛИЦИСТ ШУХӧШӧ

Ял-йыша паян мӧн кулянтарать?

Сӧте пӧлтӧрхинчен йӧнетни

Сулӧх сӧт кӧркунне-хӧлле хӧкланать. Мӧншӧн тесен вӧл сахаланать, тирпӧйлекен предпритисене юр-вар палӧртнӧ чухлӧ туса кӧларма ситмӧст. Вӧсем сӧт ытларӧх пухӧсичисӧн султӧх хака ӧстерӧсӧ. «Агро-Инновацисем» ХУП пӧлтернӧ тӑрӧх – республикари тирпӧйлекен предпритисем ял хушӧлӧх организациӧсенчен, сӧт пустаракан харпӧрлӧхсӧсенчен кашни килограмм сӧте пӧлтӧрхи авӧн /сентябрь/ уйӧхӧнче вӧтамран – 16,39, кӧсӧлхинче – 16,11, иртенӧ сулхи юпа /октябрь/ уйӧхӧн 3-мӧшӧнче – 17,66, кӧсӧлхи сӧкӧ уйӧхӧн 2-мӧшӧнче 17,21 тенкӧлӧле йышӧннӧ. Иртенӧ уйӧхӧнчен пӧлтӧрхи сӧв тапхӧртинчен чӧкӧ кӧшӧтӧ чакнӧ. Райадминистрацисӧнчен пӧлтӧрнӧ тӑрӧх – ялтан яла сурӧсе продукция пухӧксен кашни литршӧн пӧр тенкӧ таран сахалрах тӧлӧсӧсӧ.

Сулӧх хака пӧрешкел мар. Юпа уйӧхӧн 3-мӧшӧнче вӧл Йӧспӧр, Хӧрлӧ Чутӧй, Муркаш, Етӑрне районӧсенче – 15, ытларӧх районта – 13,5-16, кӧсӧлхи сӧкӧ уйӧхӧн 2-мӧшӧнче 12,5-13,5 тенкӧ пулнӧ. Улатӧр тӑрӧхӧнче – 3, Элӧк енре 15 предпритисем пустартат. Кашни литршӧн пурте 14 тенкӧ тӧлӧсӧсӧ. Патӑрьел тӑрӧхӧнче 32-ӧн пухӧсӧ, тӧрлӧ хӧкӧ парасӧсӧ. Сӧмахран, И.Гладков предпринимателӧн – 15 тенкӧ, А.Алексеевӧн, Ю.Наумовӧн, Л.Медведевӧн, Ф.Тухфетулловӧн, «Патӑрьел сӧчӧ» кооперативӧн – 13,5. Вӧрӧм районӧнче 24-ӧн тупӧшӧсӧсӧ. Сӧлах конкуренци Етӑрне-сӧннипе танлашаймӧст. Унта – 15 тенкӧ. Чи йӧнӧ хака – Канаш районӧнче: 13,5. Сӧлтавӧ мӧнре-ши? Пурин те пӧрешкел хака. ӧна кӧларса татӧлса тата тумӧ пултарасӧ.

Комсомольски, Елчӧк, Шӧмӧршӧ районӧсенче 21, 24 тата 16 организаци: тупӧшу сителӧклех. Пӧрремӧшсен вӧл пӧлмӧстӧ: хака пурин те 14 тенкӧ. Елчӧкпе Шӧмӧршӧ тӑрӧхӧсенче ытларӧх е сахалрах тӧлӧсӧсӧ: 12,5-14,5 тата 14-16 тенкӧ. Продукци пустаракансене иккӧшӧнче те пӧр шайра тытса тумӧ памасӧсӧ.

Пӧлтӧр республикара 420 пин тонна сӧт туса илнӧ. Вун икӧ предпритий унран юр-вар хатӧрлет, вӧтӧрӧшӧ сӧте сивӧтсе продукция туса кӧларма ӧсатӧт. Заводсен куллен – 50-100, Етӑрнӧн 300 тонна йышӧнма хӧват пур. Чӧваш Енре туса илӧкен мӧн пур сӧте тирпӧйлеме пултарасӧсӧ. Анчӧх ял хушӧлӧх министрӧ Сергей Павлов аграрисемпе иртерекен канашлара унӧн суррин республика тупашне, вӧл шутра Чӧл хула областе, Тургарстана, Мускава, ытти сӧрӧ, ӧсатнине пӧрре сӧс мар пӧлтӧрчӧ. Паллах, пасар эконоимкинче юнашар регионсене сугма ником та чараймӧ. Сӧпах та юта турттаракансене республика патриотчӧ пулма чӧнсе калас килет.

Сӧт – ял-поселокра пурӧнакансен /уйрӧмах вырӧнтӧн производствӧна хутшӧнайманисен/ пысӧк пайн тупӧш сӧл куӧс. Унӧн султӧх хака килти хушӧлӧхӧ вай хуракан кашни сынна шулу республикари аграрисен вӧтам ӧс укӧнчен кая мар илсе тумӧ май парсан тем пекехчӧ. Республика Пуслӧхӧ Михаил Игнатьев кӧсал районсенче иртернӧ тӧл пулусене султӧх хака мӧнле пулмаллине сичтерсех тӧчӧ. Унӧн сӧнӧвӧле усӧ курса килӧри районта хӧкӧлӧх суртӧс.

Юрий МИХАЙЛОВ

Владимир СЕМЕНОВ, Етӑрне район администрациӧн ял хушӧлӧх пӧйӧн ертӧси:

«Сӧтен султӧх хака ӧссе пырат. Я

Хушма каларам

Таван ен

АСТАЛАХ

Шанкарч вѐми – ѐмѐрлѐх киленѹ

Чун йӓпатмӓшѐ ӓна шурлӓх пекех шалтан шала туртатъ

Шупашкарта пурӓнакан Владимир Ефремов ал астине вунӓ сѹл ытла пѐлетѐп. Балконри мастерскойепа савӓнса паллаш-нӓччѐ. Кукаси пуллӓ ѐнтѐ, анчах чунтан кӓмӓллакан ѐсе халѐ те пӓрахмасть – шанкарч вѐллисене школ ачи пекех юратса ӓстала-ть. 40 сѹлта сунатлӓ туссем валли миҗе тунӓ-ши? Тѐрѐссине хӓй те пѐлмест. 400-тен кая мар пулѐ тет.

Темисе пин те калаӓлама пултарнӓ, анчах шучѐшѐн мар, хӓйне ѐвѐрлѐхѐшѐн тӓрӓшнӓ. Сака кӓсӓклӓ: пѐр пеки вѹсѐх сѹк, пурте – тѐрлѐ. Калаӓашѐ те расна, кашнин – хӓйѐн ячѐ: «Сервантес», «Толерантний», «Метеорит», «Император», «Невеста», «Рыцарь», «Чемпион»...

Пѐррехинче хӓнана пырсан: «Куратӓр-и? Ку вѐллине 4 сѹл каяллах ӓсталама тытӓнтӓм, ѐсе халѐ те вѐслейместѐп-ха», – тесе тѐлѐнтерѐ. Ӓна сичѐ сѹлтан тин туса пѐтернине кайран пѐлтѐм. Лайӓхран лайӓх тӓвас тесе мѐн шухӓшлини пуҗа сийѐнчех пырса кѐмест, ӓна нумаи кѐтмелле.

Балконра мѐн тѐрли кӓна сѹкчѐ: чӓваш тѐррине аса илтерекенин, танк, ромб, вырӓс кӓмаки, шыв арманѐ, сѹл арманѐ, шӓл ѐвѐрли, тата... каласа та пѐтерес сѹк. Сѹл арманѐ пекин сунатисем сѹлпе саврӓнасѐс. Шыв арманѐн сѹмӓрта кӓлтӓртататъ. Вѐллери чѐпсем пѐр тикѐс кѐвѐпе йӓпанчӓр, аслати кѐмсѐрттиничен ан хӓрӓчӓр тенѐ пулѐ. Ӓста кашни «сурта» кӓкӓр ачине алла тытӓн асӓр-ханса сѐклет, ѹкѐрсе сѐмѐресер-нен хӓранӓн сѐпѐсѐн сѐртѐнет. Кӓмӓлтан каласатъ вѐсемпе.

Унтанпа чылӓй сул иртрѐ. ѹркенмен чӓн ӓста пурӓнӓши, вѐлле тума пӓрахман-ши? Телее, Владимир Алексеевич-ча троллейбурса тѐл пултӓм.

– Су-ук, какуй пӓрахма, – терѐ вӓл. – Пѐр вӓхӓт шухӓш пурчѐ. Ӓсталӓх тѹпине сѐкленсе ситсен текех ай-кашмастӓпах пулѐ тенѐчѐ. Ӓсталӓх ани тенѐ уҗӓлѐх пекех вѐсѐ-хѐррисѐр иккен. Пѐр саклансан вӓл хӓйѐнчѐн текех вѐсѐртмѐн, шурлӓх пекех шалтан шала сӓгатъ. Айкашу тыткӓнне хамах саклантӓм мар-и? Тѐлѐкре те шанкарч вѐллине аташатӓп.

... Володя тѐп жулары 23-мѐш школта вѐреннѐ, сѹрма сывӓхѐнчи хӓйсем лартнӓ сур-

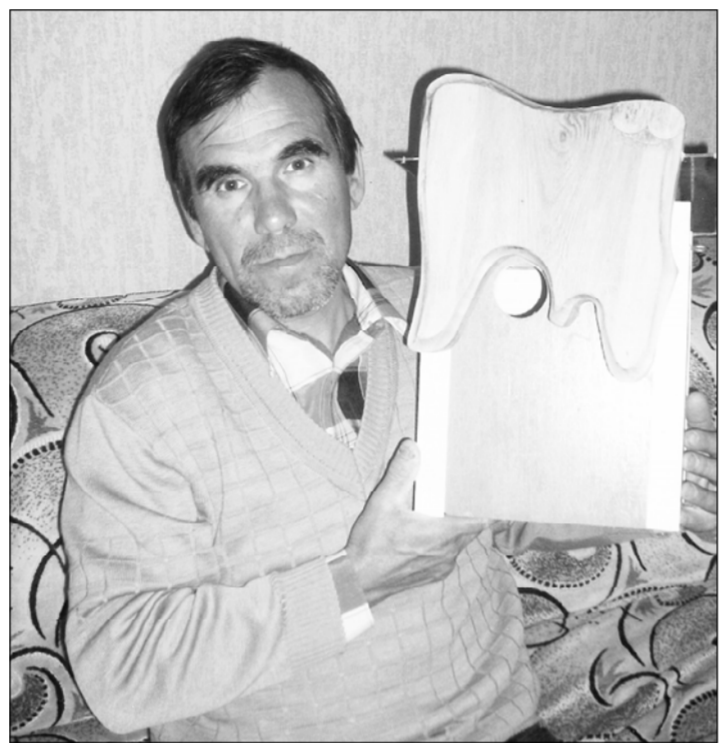
тра пурӓннӓ. Темѐн те пѐр асӓрхама юратаканскѐр школтан таврӓннӓ чухне курах каятъ: пѐрисен килѐ чӓн-чӓн шанкарч вѐллине аса илтерет. Епле кӓсӓклӓ! Сурт-йѐре, уйрӓмах дачӓсенче, сӓнсем темѐн тѐрлѐ ӓсталасѐ. Фантази вѐсѐвѐ сѐс пултӓр. «Апла пулсан, – шухӓш-ланӓ арсын ача, – вѐллине те тѐрлѐ хатѐрлеме пулатъ».

Хӓй сивѐ кӓрлачра суралнӓ пулсан та суркунне уншӓн – чи савӓк вӓхӓт. Сунатлӓ тусѐсем вѐссе килесѐс, пѐтѐм тавралӓх чѐрелет. Пѐчѐк чухне Володя кѐсийине пѐчѐк пека кичсе сѹренѐ. Аллине йывӓс татак-кѐсѐкѐ лексен ӓна каскаласа-якатса чун кѐртнѐ. Йӓмра тунӓ сѐткенпе тартансан тута шӓхлӓчѐ тунӓ. Пиллѐкмѐш класра пуҗласа хӓй тѐллѐн шанкарч вѐлли ӓсталана. Ӓмариан пулсаннӓ та ѐмѐрлѐх киленѹ «чирѐ».

Владимир ытисем пек мар шухӓшлини класри юлташѐсем те сиснѐ. Ёс урокенне вӓл броневик макетне тума хӓт-ланнӓ. Пѐтѐм ӓсталӓхне панӓ. Шел, тавра кураӓм, пѐлѹ сит-менрен вѐснѐ ситереленин, анчах пурне те тѐлѐнтернѐ. Вѐрентекен унӓн ѐсне чи пы-сӓк паллапа хакланӓ.

Сѐмьере пиллѐкѐн ситѐннѐ, Володя – чи асли. Шӓллѐсем шӓ, вѐлле тума пӓрахман-ши? Телее, Владимир Алексеевич-ча троллейбурса тѐл пултӓм.

– Ячѐшѐн мар, тѐплѐн шухӓшласа ѐлсеси аттерен куҗнӓ ахӓртнех, – тет Владимир Алексеевич. – Вӓл пахчӓсӓ, утарсӓ, кӓмакасӓ, кѐскен каласан –

таким та пуллӓ. Ылтӓн алӓллӓскѐрен тѐлне пѐлмен ѐс пул-ман.

Шкул хыҗсӓн В.Ефремов шухӓшѐпе кайӓк-кѐшӓкпе йывӓс-тавалӓх тѐнчинче пурӓннӓранча Сѐнтѐрвӓрринчи вӓрман хуҗалӓх техникумѐнче пѐлѹ пухатъ, унтан Санкт-Пѐтербургри вӓрман хуҗалӓх академийѐнче инженера вѐренет. Пѐр вӓхӓт Мари Республикинчи «Мари чодра» наци паркѐнче леснични пулӓшаканѐнче вӓй хуратъ, кунтах телей тулатъ.

Шупашкара пурӓнма куҗсан пѐр управленире паркет сара-карна тӓрӓшатъ. Юлашки 6 сѹл Вырӓс академи драма театрѐ-

тѐнчери вѐсен кайӓк кунѐ тѐлне республикари халӓх пултару-лӓхѐн суртѐнче курав йѐрке-лет. Анчах кайран пурне те сунатлӓ туссене йышӓнма сӓкса тухатъ.

Кайӓк «сурчѐсем» темисѐ «хвӓттерлѐ». Тавӓттӓллине Богданкара вырнаҗтарнӓ. Тавӓтӓ мӓшӓр шанкарч сӓллѐнѐх йышӓнӓт ӓна.

Шкул ачисемпе ӓсталӓх класѐсем ирттерет, анчах ун сѹлѐпе утма хатѐр вѐренекен, ситѐннисенчен унпа пѐр шухӓшли тулӓнманран кӓштах кулӓнӓт. Шанкарч вѐллине ѐмѐр тӓрӓшлѐпех айкашакан ӓста республикара сѐс мар, сѐр-шывра та сѹк пулѐ.

Малтан кун пирки шухӓш-ман, халѐ кашни вѐлле сичнен /кама панӓ, ӓста сӓкнӓ, йышӓннӓ-и и сѹк.../ уйрӓм тетра-де сыратъ, сӓн ѹкѐрет. 96 листалӓ 3 хулан тетрадь тулӓн ѐнтѐ.

Ӓста ѐсѐпе пур кайӓк та усӓ курасть. Сулла – шанкарч, кая-рах – сѐрси, вѐршѐн, вут хѹре, чѐкѐс... Вѐллине пушӓ вӓхӓтра йывӓс сичнен сѐре антарса тасататъ. Каяшлӓскѐрѐн тѐпѐ хӓвӓрт сѐрет. Тул енчен сӓр-латъ, шалтине сӓплипѐх хӓварнӓ. Вѐсен кайӓксене яка сѐрте тытанса тӓма йывӓр.

Уйрӓмах расналлине сумлӓ хӓнасене парнелет. Чи пысӓк-кине /59 см сѹллѐш/, «Император» ятлинѐ 5 йывӓсран – хырма чӓрӓшран, бупка хураӓн-ран тата юманран – тунӓ. «М» сас палли ѐвѐрли те пур. Шӓлне тухтӓр патѐнче сиплесе таврӓнсанӓх шӓл ѐвѐрлѐ вѐлле хатѐрленѐ. Унӓн ѐсѐ хӓш чухне пѐр-пѐр пулӓмпа и тѐл пулупа сыхӓнӓт. Пѐрне вӓл шура сӓрӓпа витнѐ. «Шанкарч аминѐ сӓмартӓ сичне лӓрнӓ чухне шӓрӓх ан пултӓр», – тет Владимир Алексеевич. Хѐрхѐнѹ туйӓмѐ те пысӓк унӓн. Ахаль-тен-и алине ноховка, мӓлӓтук тымассерен: «Эпѐ кайӓк пулсан сӓк вѐллере пурӓннӓ пултӓттӓм-ши?» – тесе шухӓшлатъ. Чиперрине пурте килѐштересѐс. Сӓвӓнна вӓл кашнинѐх лайӓх-ран лайӓх, пысӓк хака чӓнласах тивѐсѐмелѐх тума тӓрӓшатъ.

Владимир Алексеевич вѐллесене йывӓспа фанѐрӓран сѐс мар, пенопластран та тӓватъ. Шывпа сѐресрен тӓррине тимѐр витет. Алине мѐн лекет – хуҗӓк авӓрлӓ гитара и сивѐт-мѐшри апат-сӓмѐс ѐшчѐкѐ, карсинка таврӓшѐ – йӓлтах хута каятъ. Тимѐр-бетонпа, кѐлен-чѐс сѐс усӓ курман.

В.Ефремов сӓллѐнѐх Пѐтѐм

✓ АЙКАШУ ТЫТКАННЕ ХАМАХ САКЛАНТАМ МАР-И? ТѐЛѐКРЕ ТЕ ШАНКАРЧ ВѐЛЛИПЕ АТАШАТАП

профессине кӓмӓлланӓ. Пурте пултарулаӓне аталантарасѐс, пысӓк ӓсталӓхпа палӓрӓсѐс. Сака йӓмӓкѐн шухӓшлавѐнче те палӓратъ.

– Ячѐшѐн мар, тѐплѐн шухӓшласа ѐлсеси аттерен куҗнӓ ахӓртнех, – тет Владимир Алексеевич. – Вӓл пахчӓсӓ, утарсӓ, кӓмакасӓ, кѐскен каласан –

Вѐсен ячѐ мухтавлӓ

ѐмѐтѐм пурнӓсланчѐ

Паллӓ колхоз ертѹсине В.Александрова халалланӓ кѐнеке кун сѹти курнӓ

Пирѐн атте, ЧАССР тата РСФСР тавӓ тивѐслѐ агрономѐ, те-мисе орден тата медальсен кавалерѐ Вячеслав Александров кӓсалхи сѹл уӓйхѐнне 85 сѹл тултармаллачѐ. Вӓл Етѐрне районѐнчи «Заветы Ильича» колхоз агрономѐ, тѐп агроном, унтан тивѐслѐ канӓва тухиченѐх 16 сѹл председатель пуллӓ, «Хис-сеплѐ колхозник» ята тивѐснѐ.

Вячеслав Александрович тӓван хуҗалӓх историне тѐпчесе кѐнеке кӓларма шухӓшлатчѐ, хӓй вилсен вѐсем пуштарӓ сухӓлчѐс, темисе сѹл тӓрӓшни сая кайрѐ. Кѐнеке кӓларса курнӓ сӓн ӓнланатъ – ку ѐс сӓмӓл мар, кѐсьене самаях сѹжетет.

Алсене пуҗса кѐнеке кӓларма шухӓшларӓм. Красноармейски районѐнчи вӓл суралса ѹснѐ Тусай ялѐ кӓсал сурла уӓйхѐн 23-мѐшѐнче 600 сѹл тултарчѐ. Ӓнӓ аттене пухӓннӓ материал-сене пичете хатѐрлеме шантарнӓчѐ, хӓй вилсен вѐсем пуштарӓ сухӓлчѐс, темисе сѹл тӓрӓшни сая кайрѐ. Кѐнеке кӓларса курнӓ сӓн ӓнланатъ – ку ѐс сӓмӓл мар, кѐсьене самаях сѹжетет.

Аттене халалласа хӓй вӓхӓ-тѐнче ун сичнен тѐрлѐ хӓсат-журналта пичетленнѐ матери-

/Александрова/ хатѐрленѐ. Текстосем вырӓсла, чӓвашла, акӓлчанла.

«Первая награда отца» ят пани ӓнсӓртран мар. Вячеслав Александровича Тӓван сѐр-шывӓн Аслӓ вӓрси вӓхӓтѐнче хастар ѐсленѐшѐн аслисемпе танах медальпе чысланӓ. Вӓл юлташѐпе Сергейла школа сѹрмесѐр колхозра пѐр сул кѐтѹ кѐтнѐ.

Ум сӓмахра – Галина Зотова ѐс тата пултарулаӓ биографийѐ. Унтан вулакан Алексей Зотовӓн «Семья – 7 Я» статийе паллашатъ. Вячеслав Александрович кун-сулѐ, унӓн хѐрѐн «Первая награда отца», «Атте халапѐ» калавѐсем тата В.Александровӓн «Савнӓ ялӓман Тусай тата Павӓл пиччене 92 сѹл тултарнӓ май» савви-

сем вулакана килѐшесе ша-нас килет.

Етѐрне районѐн администрацийѐн сайтѐнче М.Ильина кӓсал паллӓ председатели халалласа пысӓк статья вырнаҗтарчѐ. Кѐнекене ӓна та кѐртѐм. Кунтах Александровсен кѐсѐн хѐрѐн, Пѐрсырлан тата Кӓкшӓм школѐсенче биологи, хими вѐренте-кѐнен Валентина Константиновӓн «Жизнь прожить – не поле перейти», Юрий Филоатовӓн 1985 сѹлта «Советская Чувашия» хӓсатра пичетленнѐ «Трезвый расчет» статийемсе те вырӓн тулрѐс.

Александр Никитин писатель «Советская Чувашия» издательствӓра Етѐрне районѐнчи 4 председатели халалласа, вӓл шутра аттене те, «Четверо ищут миллион» кѐнеке кӓлар-

нӓчѐ. Тиражѐ самаях – 10 пин экземпляр. В.Александрова халалланӓ хӓш-пѐр сыпӓкпа та усӓ куртӓм.

Тѐрлѐ авторӓн «Пурнӓс урапи», «Йӓлтах аннене пула», «Бабушкина медаль» статийемсе «Савнӓ Етѐрне», «Тӓван чѐлхе» тата Штанаш салине, ашшѐ-амӓшне, вӓрсӓра пуҗ хунисене халалласа акӓлчанла сӓрнӓ саввисем те вулакан кӓмӓллине каяса шанас килет.

Галина Вячеславовна. Хѐрлѐ Чутай районѐ, Штанаш

СИВѐЧ БИТУ

Пѐрлехи хуҗалӓхра сурӓх мѐншѐн усрасшӓн мар?

Колхозсен панкрутлӓхѐшѐн вӓл айӓплӓ имѐш

Республикара сурӓхпа качакана ѐрчетме майсем сителѐклѐ. Юлашки сӓлсенче мѐн пур харпӓрлӓхлӓ хуҗалӓхсенче вѐсен йышѐ ѹсет. 2010 сѹлта – 175822 пус, 2013 с. – 179777. 1990 сӓлсенче вѐсене ѐрчетекен ял хуҗалӓх организациѐсем сийѐн хура пѐлтѐсем капланчѐс. Вѐсенче 1999 сѹлта 3254 пус пуллӓ, 2013 с. – 2609. Ытларӓх килти хуҗалӓхсенче /2005 с. – 151333, 2013 с. – 171712/ тата фермер /хресчен/ хуҗалӓхсенче /1999 с. – 1112, 2013 с. – 5456/ усрама тытӓнчѐс.

«Хыпар» хӓсатӓн Йѐпресри корпунктне районти Ленинкассе ялѐнчи Станислав Федоров кѐче. Иртен ѐмѐрѐн 70-80-мѐш сӓлсенче 20 киллѐ ялта Ленин ячѐллѐ колхозӓн сурӓх ферми пуллӓ, вӓл ӓнӓслӓ аталаннӓ, выльӓха зоотехника меслетне тѐпе хурса тулӓх тӓрантарнӓ. Савна май кѐтѹ сӓлтан сӓл хушӓннӓ. Сурӓха бонитировка /ӓрат пахӓлӓхне кура хакласси/ тӓвассине тѐп вырӓннӓ хунӓ. Уй-хир бригадирѐпе ферма пуҗлӓхѐн тивѐсѐсене пултарулаӓн сыхӓнтарса пурнӓсланӓ Станислав Николаевича темисѐ хуҗчен те «Районти сурӓх пӓхакансенчен чи лайӓххи» хисеплѐ ятпа чысланӓ. Ленинкассисем кашни сурӓхран путек илессипе, сӓм касассипе мала тухнӓшӓн районти куҗса сѹрекен ялава алӓран вѐсѐртмен. Колхоз панкрута тухасси патне ситсен пѐтѐм айӓпа сурӓхсем сине йӓвантарнӓ. Тупӓш пама пӓрахнӓ ферма пѐтернѐ, сӓнсене ѐсѐр хӓварнӓ. Ленинкасси хыҗсан ытти хуҗалӓхри ферма-сене те сав шӓпах ситесе сӓпӓр.

Сӓк йѐркесен авторѐ хыҗса юлнӓ вӓхӓта мухтаҗ ѐмѐтпе хѐмленмест. Иртен ѐмѐр вѐсѐнче выльӓх-чѐрлѐх ѐрчетес ѐсѐре сурӓх пӓхакансем уйрӓмах хӓйсен хастарлӓхѐне тата тӓрӓшлӓхѐле палӓрса тӓнинѐ ӓптен манӓн? «Путиловка», «Красный фронтвик», Ленин ѐчӓллѐ, Калинин ячѐллѐ колхозсенче сӓк отрасль аталану сӓлѐпе шанчӓклӓ утӓмсем тӓватчѐ, асӓннӓ фермӓсенче район шайѐнчи семинар-канашлу ирттерессе йӓларачѐ. Тупӓшлӓ ѐлсесе пыман тӓк, паллах, вѐсем патне опытка паллашма ытти сѐртен никамах та килсе сѹремен пулѐчѐ. «Хушӓр хамӓра шанса панӓ ѐсе чун-чѐре хушӓн лѐк пысӓк ӓнланулаӓхпа пурнӓсланӓ, – каласа паратъ Пѐчѐк Упакасси ялѐнче пурӓнакан 75 сӓлти Нина Степанова ветеран. – Сурӓхсене шайла-шуллан та тѐрлѐ хатѐрленѐ вѐсѐсемпе тата сӓлталӓк тапхӓрессене шута илсе тунӓ рацион тӓрӓх тӓрантарнӓ. Пѐтѐлентермелли тапхӓр ситсен вара рацион туллилѐхне

30-40 процент таранах ѹстереттѐмѐр. Сѹ кунѐсенче кѐтѐве Кушлавӓш шывѐ хѐрринчи улӓхра сѹрететтѐмѐр. Уҗа сывлӓшра выльӓхсем сѐткелѐ курака кӓмӓлласа сичѐтѐс».

Нина Михайловна, Вӓрнар тӓрӓхѐнчи Хура сӓрима хѐрѐ, хӓйсенчен 3 сӓхрами Пѐчѐк Упакассине качча килнѐскѐр тивѐслѐ канӓва тухиченѐх сурӓх ферминче тӓрӓшнӓ. Палӓ-рамлӓ ситѐнѹсем тунӓшӓн вӓл Пѐтѐм Союзри Ял хуҗалӓх куравне кайма та, унтан йѐркелѹ комитѐчен ылтӓн медальпе таврӓн-ма та чыс сѐнсе илнѐ. Хӓй вӓхӓтѐнче унӓн ѐсѐ-хѐлѐпе центрта тухса тӓракан «Сельская жизнь» хӓсат та паллаштарнӓ. Ара, Нина Степанова пек кашни сурӓхран 7-7,5 килограмма паха сӓм, кашни 100 сурӓхран 110-120 путек илекен ѐсненчен пархатарлӓ тѐслѐхне мѐншѐн пѐтѐм сѐр-шывѐпе сарас мар?.. «Сурӓх ѐрчетни чӓннипех тупӓшлӓ пуллӓ ун чухне, – ӓшшӓн аса илет ветеран. – Эпир сӓма Йѐпресри хатѐрлѐх кантурѐн складне ӓсатса тӓраттӓмӓрчѐ, унтан ӓна Хусанти фабрикана турттарса кӓпчѐс, тавар тунӓнакан продукци пахӓлӓхѐ мѐлне пулнине кура пирѐнпе уйрӓмшӓран татӓлса пыратчѐ. Йѐркѐрен тухни, ӓна пӓхӓнманни пѐрре те пулман». Кашни ялта тенѐ пекех сурӓх сӓмне ӓста касакан сӓнсем пурчѐчѐ. Сака ѐсе сӓлталӓхра пѐр чухне – суркунне, сӓ уӓйхѐн вѐсѐнче и сѐртме уӓйхѐн пуҗламӓшѐнче, сӓнтӓлӓх сисѐмелле ӓштӓсан, пурнӓслатчѐ. Пирѐн тӓрӓхра малтанах электрохӓсѐмпе сӓм касман-ха. Пѐтѐм ѐсе алӓ вѐсѐсѐн тунӓ пулсасаннӓ та хӓш-пѐр ӓста лайӓх ѹсѐмсемлѐх савӓнтаратчѐ...

Хӓлѐ аш-какай лавкиксенче сурӓх какайне курма сӓк. Унран мѐн тери паха та тежмеллѐ шӓшлӓ хатѐрлеме пулатъ. 2009-2013 сӓлсенче ял хуҗалӓх организациѐсенче сурӓх усракан чакрѐ. «Кѐрклѐ» выльӓх чылайӓшѐшѐн ытлашани пулса тӓчѐ. Фермерсем сѐс сӓлмӓклӓ утӓм тӓвасса кѐтсе ларар мар.

Геннадий КУЗНЕЦОВ

ШУХӓШ

«Сѐр пӓйѐ pure кирлѐ мар», –

теҗсѐ ватӓсем. Унӓн уссине сӓмрӓксем те туймаҗсѐ

«Хыпарӓн» 186-мѐш номерѐнче «Сѐрпе хӓсан тухӓслӓн усӓ курӓпӓр-ши?» сивѐч статья пичетленчѐ. Вӓл мана самаях кӓсӓклантарчѐ, тарӓн шухӓша ячѐ.

«Тахсанах татса памалла та ӓна, анчах васкавлӓ йышӓну тума сѐр саккунѐн хӓйне ѐвѐрлѐхѐ-кӓткӓслӓхѐ ура хуратъ», – тесе тѐресѐ сыратъ сѐр ыйтӓвѐ пирки автор.

Ялта халѐ ытларӓх ватӓсем пурнӓсӓрѐ. Эпѐ те ӓнен йышӓнче. Пире пӓйсем кирлѐ мар. Ӓна харпӓрлӓха куҗарса халӓх вӓхӓт нумай ирттерет, укҗа такаклатъ.

Сѐр реформи чѐрѐк ѐмѐр пыратъ, анчах вѐснѐ тухасси курӓнмасть. Ял хуҗалӓх предпринятиѐсене аркатрѐ вӓл, акӓнман лаптӓксене пысӓклатрѐ. Вӓй питти самрӓксем ѐсѐр тӓрса юлчѐс, нухрат тума хуласене салӓнчѐс те – ял пушанса юлчѐ. Ватӓсемпе сӓусӓрѐм, сѐртен писнѐ ѐскѐсѐм тата ачаллӓ амӓшѐсем сѐс тӓрса юлтӓмӓр. Вѐсемпе пӓйсене харпӓрлӓха куҗарса тухӓслӓ усӓ курӓпӓр-ши? Темѐн, иккѐлентерет.

Пирѐн районта 17 пин сӓн пурӓнатъ, АПК производствиле сыхӓнни 300-400-тен ытла мар. Ватӓсем пенсиине, сӓмрӓксем кайса ѐлсесе, хӓшѐсем выльӓх ѐрчетесе те сѐт сурса пурӓнасѐсѐ.

Пӓнхи хаксем тивѐстермени те сѐр лаптӓкѐсенчен сивѐтет. Сака темисѐ тѐслѐхпе сирѐплететѐп. Тирӓ йӓнѐ. Гектартан вӓтамран 20 центнер илсен те, кашни

килограмме 7-8 тенкелле сурсан та 14-16 пин тенкѐ сѐс пулатъ. Сунтармалли-сѐрмелли материал, саппас пӓйсем, удобрени, им-сам, налуксем... Такажѐ темѐн чулех. Сӓнсене шалу тӓлеме кѐмѐл юлатъ-ши? Сӓв хуҗӓрӓх техника туньма та нухрат кирлѐ. Вӓл вара сӓв тери хаклӓ.

Калаӓр, «Дон» комбайн – 1,9-2, сѐр улми кӓлармалли комбайн /ют сѐр-шыврӓн курс килни/ – 3-4, уралпаллӓ трактор 1 млн тенкѐ тӓрӓсѐсѐ. Вѐсене тырӓ и сѐр улми сутнипех туньма хѐн. Тирӓ пухакан пѐр комбайн илме 400-500 килограммлӓ 50 вӓкӓр сутмалла. 30-40 сѹл каялла патшалӓха мӓйраклӓшлӓ шултра 6-7 выльӓх лѐсичине ӓна туньма май килнѐ. Хаксен тан марлӓхѐ ял сӓннини ура хуратъ.

Патшалӓх пулӓшатъ-ха, анчах кивсѐн паракан укҗан процент ставки пысӓк. Иртен ѐмѐрте ӓна процентсӓрах панӓ, вӓхӓтран-вӓхӓт кӓсарнӓ та

ХЫПАР

Вәрҗә та хуҗайман

Вәл җырна кәнекесем паян та халәхпа пурәнаҗсә

МАРИНА КАРЯГИНА

ЫЛТАН КЕРКУННЕ

Вәтәр-вәтәр сүмәрчән
Кун – төссән уявә-тәр!
Чун юлмарә ман – черчен:
Җил тивсе кәшт савә те...

Прахаҗ тейән – вәлт юлать
хыҗа
Амәрт кайәк күҗәнчи
тәнче...

Кур та телән те җүтал:
Кун – чуччу вәҗевәллә!
"Пуҗ җине укҗа сугар!" –
терә җил җын евәрлә:

Эп анне варәнчи хәтләха
ас таватәп.
Хам – төнче варринче,
хүтөлөвсә – таваттә:
Кукамай, кукаҗи, асанне,
асатте.
Җәтмахла хутләхра җак
телейчә – тетте.

Көр ситсөссән Сүл Хуҗан
Уҗалат-мән енчкә.
Вәҗсә үкрә вьаҗа
Вәхәт лүчәркенчкә...

Эп атте йәвинчи ырләха
ас таватәп:
Хам хөвөл шевлинчен
теттесем аҗталатәп,
Юнашар – асанне,
кукамай, кукаҗи...
Хальченәх сүпәрләт
кәмәла кил аҗши.

ТЕЛЕЙ
Кәтнә телей пурҗан сиплән
җинҗәш пек!
Сәрпе пәлтәл пәрлешнә йәр
инҗәш пек!
Йәкәлтәмәш сүпкам-
сүпкам иҗем пек!
Савни күҗне иленекен
сүҗсәм пек!
Чул сулакан вичкән җилсән
еҗсә пек!
Сивәчленсе ситнә сәҗсә
вәҗсә пек!
Пүрнә телей шәл җәмәрсә
кәчә пек.

ВӘХӘТ 00:00

Күҗна уҗ – хуп-хура, күҗна
хуп – хыт-хура...
Әмәрсән хәлчинчен җил ачи
шәхәрәт.
Те малашләх еннен, те
манасләх еннен –
Әмәрсәмшән пәрех шәп
00:00 теләнче.

Асәмрах яләмпа сыв
пуллашнә самантәм.
/Ун чухне тымартан касса
янән амантәм./
Пил парса асататә кукамай,
асанне:
Енчәкпе парнелет... таван
сәр тусанне...

Җил ачи шәхәрәт –
тәттәмрен-ши хәрәт? –
Әмәрсәм сывәрсә каяҗсан
шак хуратә:
Савантәх – арсури,
савантәх – җын сури...
Хәш сасна савәрәт вәхәта
ун юрри?

...Тав, тәнче, тетте пек
сүкәләхпа пурләхушән.
Тус-таван, ман хуттә!
Йәх-яхла – куҗа-куҗан!
Эп – пәччен – вәйсәр мар!
Хүтөлөвсә нумай:
Асанне, асатте, кукаҗи,
кукамай.

Те самантләх җәрав, те
суйлавә кәра –
әмәрсән хәлчинчен ши! те
ши! шәхәрәт
те малашләх ачи, те
манасләх элчи...
Вәхәт – чун хыпарын шәп
00:00 теләнче.

Вут куҗлә утәм пурчә
тапәрта.
Тапәртатса тәрәтчә
январәм!
Юна тивертрә ләпкә
кәкәрта –
Кәкәрасла вәрен
яваламарәм.

Вәхәт – ункә анчах /унка
хупнә тәнчә/
Тәпчесе тинкерет әмәрсән
тәпәнчән.
Күҗна чакәрт та пәх
парәнми! Ан хәра:
Эсә халь пушләхрән
пурнәҗа йәхәран.

Вәл уйрәмчә ытисенчән:
ялтрав!
Чәрнпеле чәрсән ситәтчә
сүҗсәм!
Сәр чәртәсә кәҗсәннә
самантра
Сүҗсәнчәк пәлтә – ирәк
йәхравсиччә.

ӘМӘРТ КАЙӘК ПЕР-ПЕЧЧЕН ВЕҖСЕТ...

Мәшәр-мәшәр әмәрт
кайәк мар,
Хәмәр-хәмәр пәлтә
– куписем...
Ютшәнман эп. Ан та
айәлла –
Харәс вәҗеймәсәр ху
писен.

Ют куҗлә утәм – сүрәк
тапәрта:
Екки! – савәраймиччә сав
әратән.
Кәмәләнчә пәр вәрттәнләх
пуртан
Пәр сәмәрсә салхуллән
шәвараттәм...

Әмәрт-им пурнәҗ?
Ту-им кун?
Җиллә уйәм – сүллә
түперә:
Әмәртаймәп... Тәләх
туйәм ку.
Сунатли нумай та, май –
пәрре:

Сәҗсән хирсен силне
юрәтрә, ахәр –
Сухалчә ут...
Яш-кәрәм, тупәр та –
Ут күҗәнчән хыпса – сүнме
пәрахәр!

Әмәрт кайәк пәр-пәччән
вәҗсет.
Хәвәрт-хәвәрт пәлтән
куҗатә.
Мән пулнишән вәхәт
чән виҗе,
Мән пурришән вәхәт
чән хуҗа –
хәвәрт-хәвәрт пәлтән
куҗатә.
Пуласси – шарт сүртнә
тутинчә.

Парәнми кәрешү...
Чарәнми хөвәшү...
Чәрәре сәвә-ши?
Кивелми кәвә-ши?
Вәхәт мар, вут сиплет.
Әсәкле те сәкәле
Аллунти кәвара –
Сурану җәп-җара:
Ку – әтемләх җәри,
Ку – әтемләх ифрет.
Җәлтәрсем сүннә чух
Кирлә сан Җән Әсү!

Көскән

• Данири Одесе хулин вәҗсәсем килсәр-сүртсәр җынсене
электрон хәтәрәсем тивәстәрнә, вәҗсем бәҗсәм әста пулни
не сәнама май парәсә. Чиновниксем җынсән пурнәҗне ләйәх-
латма сапла тунә. Сапаланчәксем хула инфратытәнне кәрекен
саксене, җил-сүмәрән пытанмалли хәтләнчә әста вынар-
тармаллине ләйәх пәлсәсә-сәке-ха. Хула канәшән членсән
шухәшәпә – күнә-күнәпә урамра сулланса сүрәкәсем хәш
кәтәсә «хәтлә» пулнине аван чухләсә.

Чәваш халәх хаҗачә
ХЫПАР
Учредитель: Чәваш Республикн Министрән
Кабинечә, Чәваш Республикн Информаци
политики тата мәсәләлә коммуникацион
министрнәи "Хыпар" Издательство сүрчә
Чәваш Республикн хәй тәтәмлә учреждениә
Федераци сәһилә, информати технологияләр тата мәсәләлә коммуникацион сферини
наздок сүлжән Чәваш Республикнәи управленичәне 2013 сүлхи су уйәхән 31-мәшәчә
Ли: 7321-00281 №-пә регистрационә
"Хыпар" индексә – 54800, "Хыпар"-шәмәт кун- 78353

• Җар служби вәхәтәнчә.

Василий Алентей 1919 сүлхи
юла уйәхән 16-мәшәчә Вәрмар
районнәчи Кәтәснерте нумай
ачаллә чухән хресчен сәмийнчә
сүралнә. Ялти, Мәнҗыри шкул-
сенчән вәренсе тухсан пәр вәхәт
ял канәшән секретарә пулнә, ун-
тан аңа районти «Хәрлә ялав»
хаҗат редакцияне өҗләме илнә.

1939 сүлта Хәрлә җара кайнә.
Сәр-шыври мирлә пурнәҗа кәтмен
сәртән нимәсә фашиҗсәсем вәрҗә-
па тапанса кәрсә татнә. Җав
вәхәтра Василий Алентей Эстонти
чикинчә сар службинчә тәнә.
Малтанхи кунсенчә Нарва хули
сәвәхәнчи, Луга шивә патәнчи
хаяр сапәсусене хутшәннә. Унән
отряднәчи разведчиксем фашист-
сәмпе паттәрән сапәҗнә, тәшма-
нән сәр-сәр салтакне тәп тунә,
«чәлхә» тытма та пәрре мар кайма
тивнә.

Пәр хаяр сапәҗнә вәл пинә
йәвәр аманнә. Малтан аңа Ленин-
градти госпитальте сипленә, ун-
тан сывалма Җәпәре куҗарнә.
1943 сүлта вәл таван яла сүлтәм
уриҗсәр тавәрнә. Фронтира хәләҗлә
паттәрән кәртәртнән Василий
Степанович Алентее I, II степеня
Таван сәр-шывән Аслә вәрҗин

орденәсемпе наградаланә.
Сәр-шыва хәҗ-пәшал тытса
хүтәленә салтак, сывләх начарри-
не пәхмасәр, ялта та усәллә сын
пулма тәрәшнә: колхоз утарәнчә
хуралта, ферма заведующийчә,
вулав сүртәнчә өҗленә.

1944 сүлта аңа партин Шупаш-
карти пәр султәләкләх шкулне
вәренме янә. Ун хыҗсән Василий
Степанович Вәрмартти ФЗО шкулән
директор сүмәнчә өҗләме пу-
ланә.

Шкулта вәреннә чухнәҗ сүрма
юратаканскерне 1947 сүлта рай-
онти «Хәрлә ялав» хаҗат редак-
торән өҗсе шанса панә. Тәпәр икә
султан вәл партин Горькири Аслә
шкулне вәренме кайнә. Редакция
типография өҗсәне вәхәтләхә
яваллә секретарә Г.Матвеева пар-
са хәварнә. Герман Матвеевичла
вәсем 1948 сүлхи ака уйәхәнчән
пуҗласа юнашар сүма-сүман
өҗленә. Каяраҗпа, 1953 сүлхи ака
уйәхән 15-мәшәчә, Г.Матвеев
сапла сүралнә: «В.С.Алентей, кә-
мәллә та ырә чәваш, мана таван
шәлләнә кәтсе илнә пек ашшән
йәшәнчә. Әс малтанхи кунсенчә
әнса пәчә. Редактор кашни утәм-
ра пулшаса тәрәтчә. Вәл кәтартса,
вәрентсе пыниле эпә аслә та сүтә
сүл – совет пичечән чыслә та
хисәплә сүлсә сине татәм. Тавтапуҗ
сәвәшнән Василий Алентее...»

Самрәк пулнә вәсем ун чухне.
Иккәшә те хура-шура тәсәе курма,
пурнәҗ тути-масине аңланма
өлкәрнә. Сирәм саккарти Василий
Алентей Таван сәр-шывән Аслә
вәрҗинчән йәвәр аманса тавәрнә,
22 сүлти Герман Матвеев Хаба-
ровск крайнәчә ФЗО шкуләнчән
вәренсе тухнә, Артель шахтинчә 6
сүл өҗленә.

Пичет өҗсә сүхәнтәрнә икә сүн
паллашнә кунсенчән пәр-пәрне
аңланакан, хисәплекән сывәх тус-
сем пулса тәнә. Җав тусләх вара
татәлман, әмәре пынә. В.Алентей
Г.Матвеев патне сүрнә сүрүсем,
самаллә открыткәсем, пәрлә үкәр-
ттернә сән үкәрчәксем, ытти до-
кумент паян та упранаҗсә.

Василий Степанович җав тери
сәпайлә, ырә кәмәллә сын пулнә.
Хәйне вәл ниҳсан та мәнна хуман.
Җавәнпа та аңа пәрлә өҗлекенсем
шутсәр хисәпленә. «...Питех те
аванчә, интересләнчә Василий
Алентейне пәрлә өҗләме», – тесе
сүрнә хаҗатан вәвлә секретарә
Г.Матвеев. – Вәрҗә инваличә пул-

диовещани өҗсәне йәркәлесе янә.
Василий Степанович фронтан
йәвәр аманса тавәрәнсан вәрҗәра
пуҗ хунә салтак арәмәпә, пәчәк
хәр ачапа тәләхә юлнә Дарыя
Софронована, пәрлешнә. Вәсен
сәмийнчә 4 хәр те 3 йәвл
ситәннә. Шел, халхи вәхәтра
вәсенчән 3 хәрә кәна пурәнәт.

Алентей сүрнә хайлавсене
пирән халәх яланча юратса вуланә,
малалла та саплах пулә. Унән
сәввисемпе композиторсем юрә-
сем хывнә. Вәрҗәра паттәрән
сапәҗса пуҗсәне хунә ентешсене
– Нина Каштанована /«Виләмсәр
Нина», Елена Степанована /«Лена
партизанка»/ тата Никита Заруби-
на – халалласа сүрнә сәвәсемпе
Г.Мохлаков кәвәләнчә юрәсене хал-
ләхра ләйәх пәлсәсә.

Паллә писателә ячәпә таван
ялта тата Вәрмар поселокәнчә
урамсем хисәпленәсә. Унән пур-
нәҗсәне пултарулах сүнчән Кәтәс-
нер шкуләнчи тата Вәрмартти му-
зейсенчә стәндсем йәркәленә.

Василий Степанович сүнна хал-
лама, хисәплекәме, яланча пулшма
хәтәр сын пулнә, хәйшән мар,
халәх теләйшән тәрәшнә. Вәл
сүрнә кәнекесем халәхпа пурә-
наҗсә, вәсем чәваш литературин
пуянләхә пулса тәрәсә.

■ **ГАЛИНА МАТВЕЕВА.**
Вәрмар районә

✓ СӘР-ШЫВА ХЕҖ-ПӘШАЛ ТЫТСА ХҮТӘЛЕНӘ САЛТАК, СЫВЛӘХ НАЧАРРИНЕ ПӘХМАСӘР, ЯЛТА ТА УСӘЛЛӘ ҖЫН ПУЛМА ТӘРӘШНӘ

сан та вәл ялсене час-часах тухса
сүрәтчә. Сәнә Кавала политшкул
занятийсәне ирттерме сүранах
яваллә секретарә Г.Матвеева пар-
са хәварнә. Герман Матвеевичла
вәсем 1948 сүлхи ака уйәхәнчән
пуҗласа юнашар сүма-сүман
өҗленә. Каяраҗпа, 1953 сүлхи ака
уйәхән 15-мәшәчә, Г.Матвеев
сапла сүралнә: «В.С.Алентей, кә-
мәллә та ырә чәваш, мана таван
шәлләнә кәтсе илнә пек ашшән
йәшәнчә. Әс малтанхи кунсенчә
әнса пәчә. Редактор кашни утәм-
ра пулшаса тәрәтчә. Вәл кәтартса,
вәрентсе пыниле эпә аслә та сүтә
сүл – совет пичечән чыслә та
хисәплә сүлсә сине татәм. Тавтапуҗ
сәвәшнән Василий Алентее...»

Асли, Антонина Васильевна, йәвлән
сәмийне Кәтәснерте тымар янә,
Нинәпа Елизавета – Шупашкарта.
Вәсем иккәшә те учитель профес-
сие суйласа илнә, пурнәҗне сам-
рәк әрәва вәрентсе воспитани
парас өҗе халалланә. Хәйсән ачи-
сәмпе мәнүкәсемпе ашшә сүралса
уснә яла час-часах килсә сурәсә,
ашшәпә амәшән вил тәприйсәне
типтерлесе тәрәсә. Пәр-пәринне
җав тери туслә пурәнәҗсә.

Вәл вәхәтра редакция сүрчә
те пулман. Журналистсем,
Алентейне Матвеев типогра-
фии кивә те пәчәк сүртәнчә
өҗлесе пурәнәт. Хаҗат на-
борланә сәртәх, унти сәтел-
сем сүнчәх вәртсе сывәрнә.
Сүллахи вәхәтра сывәрма
маччана хәварнә. Әс күнә
пулсансан сүранә вәлшәпа
районти ялсене кәйса сүрәнә,
сүнсән пурнәҗсәпә, өҗсәпә
тәплән паллашнә, хаҗат вал-
ли материалсем хәтәрләнә.

1952 сүлта Матвеева рай-
хаҗат редакторә пулма сирә-
плетнә. Вәл сине тәниле
поселокра редакцияте типо-
графия сәнә сүртне туса
ларнә. Каяраҗпа, 6 сүл уҗла,
вәл Тавайри «Ленинец» /«Ял
өҗсәнчә»/ хаҗат редакци
коллективне ертсе пынә. Җав
вәхәтрах /1958 с./ унти ра-

• В.Алентей /сүлтәмра/ писателәсемпе.

ИСТОРИ

«Крым сирән»

Җапла сүрнә Потемкин Кәтернә 1782 сүлта

«Крым сирән» тенине те, «сәпайлә җынсене те, Новорос-
сийәна та... сүк, Владимир Путин мар, Көркури Потемкин
шухәшласа тупнә.

Вәл талантлә администратор, еркән пулнә, тен, Аслә Ека-
териннән вәрттән упәшки те. Авән уйәхән 24-мәшәчә вәл
сүралнәраппа 275 сүл ситнә.

Раҗсәе качча илнәскер

Майра патша сәмрәк та
хәрү пулнә, савәнпа патша
сүмәнчи нумай сүннән карь-
ери унән хәна йәшәнмалли
пүлмәнчә пулланә. Калас
пулатә, тәпәр чухне унтан
тәләнмәлелә аслә җынсәм,
акә җав Потемкинах, сүлеллә
хәпәрнә. 1774-1776 сүлсенчә
вәл Екатеринбургнә официаллә
еркәнә пулнә, хәш-пәр сасу-
ра тәрәх тата Потемкинпа
Екатерина венчәте тәнә. Туй-
ра Сергей Салтыков граф,
Кәтернән ун үмәнчи еркән-
нәсенчән пәри тата вәл пат-
шара ларнә чухнехи паллә
дипломат, күнтелән пулнә
имәш. Җакнашкәл верси те
пур: 1775 сүлта Көркурипе
Екатериннән хәр ача та
сүралнә – Елизавета Григо-
рьевна Темкина. Ку версие
җак фәкт сирәплетет: аңа
Потемкиннән апләшә тата тә-
ванән йәвлә үстернә. Сапах
та хирәслекән фәкт та пур –
ун чухне Кәтернә 46 сүла
ситни. Потемкин вилнә хыҗ-
сән Елизавета аңасләх качча
тухнә, 10 ача сүралнә. Вәсен
тәхәмәссем халхи вәхәтра
тәнчери тәрлә сәр-шывра
пурәнәҗсә. Сапах та сәкәнпа
сәҗ паләрнә тәк Потемкина
пирән вәхәтра кам ас тә-
ватчә-ши?

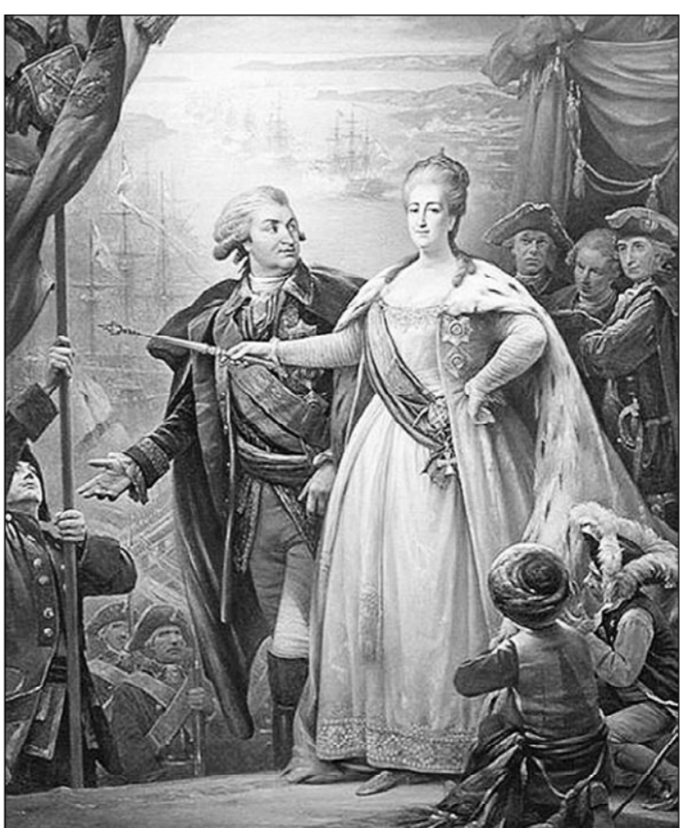
Сәмса җынчи шәпән

Кәтернә пуҗ пулса тәрсан
саккармәш сүлхине, 1769
сүлхи хәллә, Крым ханән
Крым-Гирейннә ултә сәрә Раҗ-
сәйән кантәр енчи кәпәрни-
сене тәпаннә. 1190 сүрта, 4
чиркәвә, 6 армана сунтарса
янә, 624 арсына 559 хәра-
рама хәваласа кайнә. Раҗсәй
политикин пушмакәнчән Крым
чунте кәларса пеме шәпах
Григорий Потемкина пүрнә.
1782 сүлта вәл патша ячәпә
сүру-меморандум янә: «Хәлә
шухәшласа пәхәр-ха: Крым
Сирән, сә шәпән сәмса
сүнчә сүк өнтә, кичкәсем те
йәркәлех...»

Новороссия кәпәрничә
пурәнәкансән те ун чухне
шанәҗ үсәтчә паллах. Хура
тинәсәре ирәклән ишме пу-
латчә. Унсәрән, шухәшласа
пәхсан, Сирән карасене тух-
ма йәвәр тивә, кәме пушшәх
те сәмәл пулмә».

XVIII өмәрти «сәпайлә» җынсем

Кәтернә нумаж иккәлен-
се тәман: 1783 сүлхи сүр-
кунне сүр утрав сине вырәс
пөлкәсем пырса кәнә. По-
темкин ун чухнехи «сәпайлә»
сүнсене» вәрентсе каланә:
«Крыма кәнә май... унта
пурәнәкансәпә хәвәра сә-

пайлә тытәр... уйрәм җынсе-
не ан вәләрәсәр».

Крым Раҗсәй империне
кунә, юн юман та темелә.
Новороссия тытәмне хәй
вәхәтәнчә халхи Украинән
Луганск, Донецк, Запоро-
жје, Николаев өбләҗсәсем,
сәвән пекхә Крым тата Крас-
нодар крайнә пайә кәнә.
Сәмах май, юлашки вәхәтра
Путин Президент сәк-часас
усә куракан «Новороссия»
термина та Потемкин шу-
хәшласа тупнә.

Потемкин ялсәне – пал-
лә вырәнәсен – вәл шухәш-
ласа кәларман вара. Вәсен
саксон дипломачә шухәш-
ласа тупнә /1787 сүлхи сүр-
кунне/. Вәл сүрнә тәрәх –
ятарласа вәрентнә командә-
сем кортеҗ пынә сүл сүнчә
вәхәтләх ялсән йәркәленә,
Потемкин пәлсе ертсе пы-

ниле сак тәрәх еплерех
вәйлә аталаннине кәтарта-
шән пулнә.

Сапах та Потемкин ял-
сәм пушә вырәнәта пулсанса
кайнә тесе каламалла мар.
Кнәҗ сүкнине те пур пек
кәтартама юратнә, ку өнәпә
пултарулахә пулнә. Тәсләх-
рән, Кәтернәне Крымра
кәтсе илме ятарласа «Ама-
зонкәсен рөтинә» туса хунә.
Унта грексән чи хитре 100
арәмәпә хәрә кәнә. Ама-
зонкәсен тумә валли /кәрен
тәслә пархәт юбәксәм, ыл-
тәнпа илемлетнә симәс кур-
тәсәк, страус тәкәсем выр-
нәстәрнә тюрбансем/ укфи-
тенкине юмарчи ялсәнә
йәркәлемә тәкәкләнә чухне-
хи пекхә янә.

■ **Сергей ОСИПОВ.**
/«Аргументы и факты»/

Суд тенкелә сүнчә – браконьерсем

Шупашкар районнәчә суд Сәнә Шупашкарта пурәнәкан 30
сүлти Алексей Киселев тата унән Сәнтәрвәри районнәчә пурәнә-
кан тантәшә Александр Абрамов тәлешпә УК 256 статийле
айәплав паләртнә.

Киселева Абрамов Савалта сәркәпә пулә тытнә. Әнәсү-
шән савәннә-тәр – иккәшә те 2,6-шар пин тенкәләх пулә тытнә
вәт. Анча савәннәс вәраха пыман – хәйсәме полици «вәлтине»
сақланнә, вәсене тытса чарнә.

Судра иккәшә те айәпне йәшәнчәс, суд пәрне – 220, теприне
200 сәхәт обязательнай йәркәпә өҗлеттермәлли приговор па-
ләртрә.

Анатолий ИВАНОВ,
Шупашкар районнәчә прокурорән сүмә.

РЕКЛАМА
Фон: 8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
Адрес: 428019,
Шупашкар хули,
И.Яковлев проспекте,
18-мәшә сүрт,
316-мәшә пүлмә
Тел: 8352/ 28-83-70,
8352/ 98-30-07

Администрация Батыревского района Чувашской Республики информи-
рует заинтересованных лиц о приеме заявок от граждан и юридических лиц
на предоставление многоконтурного земельного участка из земель сель-
скохозяйственного назначения для сельскохозяйственного производства в
долгосрочную аренду сроком на 49 лет с кадастровым номером
21:08:340308-411 площадью 87490 кв.м., местоположение: Чувашская Рес-
публика, Батыревский район, Шыгырданское с/пос.
Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования в газете по
адресу: 429350, Чувашская Республика, Батыревский район, с. Батырево, пр.
Ленина, д. 5. Справки по тел.: (83532)16-14-26.

Администрация Вутабосинского сельского поселения Канашского района
информирует население о предстоящем предоставлении земельного участка
с кадастровым номером 21:11:230503:95 площадью 35640 кв.м., распо-
ложенного по адресу: Чувашская Республика, Канашский район, земельный
участок расположен в юго-восточной части квартала. Категория земель –
земли сельскохозяйственного назначения. Разрешенное использование – для
сельскохозяйственного производства. Срок аренды – 49 лет.
Желающим приобрести вышеуказанный земельный участок обращаться с
заявлением в администрацию Вутабосинского сельского поселения Канаш-
ского района по адресу: Канашский район, с. Вутабоси, ул.Восточная, д.21,
в течение 30 дней со дня опубликования, тел. 8/83533/ 63137.

ПРОДАЮ

- 17